

Український державний університет залізничного транспорту

Кафедра фінансів, обліку і аудиту

Бухгалтерський облік, аналіз і оптимізація системи обліку та контролю за використанням запасів (на прикладі структурного підрозділу залізниці)

Пояснювальна записка і розрахунки
до кваліфікаційної роботи

МРЕ. 300.02.02 ПЗ

Розробив студент групи 215-ОАО-324
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»
(роботу виконано самостійно, відповідно
до принципів академічної доброчесності)

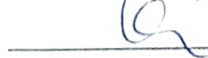
Алієв Д.В. огли

Керівник: професор, докт. екон. наук

Кірдіна О.Г.

Рецензент: професор, докт. екон. наук

Обруч Г.В.

Український державний університет залізничного транспорту

Факультет економічний

Кафедра фінанси, облік і аудит

Освітній рівень: магістр

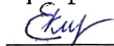
Спеціальність: 071 «Облік і оподаткування»

Освітня програма «Облік, аудит і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувачка кафедри,

професор, д-р екон. наук

О.Г.Кірдіна

«03» жовтня 2025 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Алієву Джавід Валід огли

1 Тема «Бухгалтерський облік, аналіз і оптимізація системи обліку та контролю за використанням запасів (на прикладі структурного підрозділу залізниці)»

керівник Кірдіна Олена Григорівна, професор, д-р екон. наук

затверджено розпорядженням по економічному факультету «27» лютого 2025 року №62/25.

2 Строк подання студентом закінченої роботи «10» січня 2026 року.

3 Вихідні дані: підібрати законодавчі акти і нормативні документи з теми кваліфікаційної роботи; вивчити і узагальнити монографічну, наукову, навчальну літературу щодо теми дипломної роботи; ознайомитися і підібрати сучасні публікації з теми роботи в наукових журналах й інших періодичних виданнях; зібрати, узагальнити, проаналізувати фінансову, статистичну, економічну інформацію про об'єкт дослідження для аналізу виробничих запасів з метою підвищення ефективності їх використання у структурному підрозділі.

4 Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): Теоретичні основи щодо поняття виробничих запасів, провести

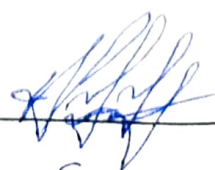
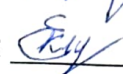
фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства для чого охарактеризувати та дослідити основні показники діяльності. Бухгалтерський облік виробничих запасів на обраному підприємстві. Аналіз запасів з метою контролю за їх використанням, напрями удосконалення контролю запасів.

5 Перелік графічного матеріалу: поняття запасів, аналіз активу та пасиву балансу підприємства, аналіз ліквідності, ділової активності, фінансової стійкості, аналіз фінансових результатів, рентабельності, господарські операції з надходження виробничих запасів, із вибуття виробничих запасів, аналіз виробничих запасів, аналіз показників використання оборотних активів служби колії.

6 Дата видачі завдання «03» жовтня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів	Терміни виконання етапів	Примітка
Вибір теми та її затвердження	03.10.2025	
Підбір літератури та статистичних матеріалів	01.10.2025 – 10.10.2025	
Консультація з керівником щодо організації роботи	12.10.2025	
Огляд джерел інформації	13.10.2025 – 20.10.2025	
Написання чернетки першого розділу дипломної роботи	21.10.2025 – 11.11.2025	
Аналітична обробка інформації та написання чернетки другого розділу роботи	12.11.2025 – 30.11.2025	
Обробка матеріалу для написання аналітичних розрахунків третього розділу роботи	1.12.2025 – 30.12.2025	
Передзахист на кафедрі. Кінцеве оформлення роботи	10.01.26	

Студент Алієв Д.В. огли
Керівник Кірдіна О.Г.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота магістра включає в себе 13 слайдів презентації, 96 аркушів пояснювальної записки формату А4, що містить 2 рисунки, 18 таблиць, 46 літературних джерел.

Актуальність теми зумовлена потребою підвищення ефективності управління виробничими запасами в умовах цифровізації облікових процесів та реформування системи управління структурним підрозділом залізничного транспорту. В сучасних реаліях особливого значення набуває організація достовірного, оперативного й аналітичного обліку запасів, який забезпечує контроль за їх використанням, оптимізацію витрат і прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Метою дослідження є комплексне вивчення організації бухгалтерського обліку та контролю виробничих запасів в структурному підрозділі залізничного транспорту.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та організаційно-практичні аспекти обліку й контролю виробничих запасів в системі управління структурного підрозділу залізничного транспорту, а також напрями їх удосконалення.

Об'єктом дослідження є система обліку та контролю виробничих запасів в структурному підрозділі залізничного транспорту як складова процесу управління матеріальними ресурсами підприємства.

Методи дослідження: комплекс загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, зокрема аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, групування, економіко-статистичні методи, а також методи порівняння й узагальнення.

Інформаційною базою дослідження стали теоретичні положення та узагальнення українських і зарубіжних вчених.

Для написання роботи використовувались статутні документи, фінансова, податкова, статистична звітність підприємства, первинні документи, облікові регістри.

Ключові слова: ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ, ОЦІНКА, МЕТОДИ ВИБУТТЯ, КАРТКА СКЛАДСЬКОГО ОБЛІКУ, КОНТРОЛЬ, ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ.

ABSTRACT

The master's qualification work includes 13 presentation slides, 96 sheets of explanatory notes in A4 format, containing 2 figures, 18 tables, 46 literary sources.

The relevance of the topic is due to the need to increase the efficiency of inventory management in the context of digitalization of accounting processes and reform of the management system of the structural unit of railway transport. In modern realities, the organization of reliable, operational and analytical inventory accounting, which ensures control over their use, optimization of costs and making informed management decisions, is of particular importance.

The purpose of the study is a comprehensive study of the organization of accounting and control of production stocks in the structural unit of railway transport.

The subject of the study is the theoretical, methodological and organizational and practical aspects of accounting and control of production stocks in the management system of the structural unit of railway transport, as well as areas for their improvement.

The object of the study is the system of accounting and control of production stocks in the structural unit of railway transport as a component of the process of managing the material resources of the enterprise.

Research methods: a complex of general scientific and special methods of cognition, in particular analysis and synthesis, induction and deduction, grouping, economic and statistical methods, as well as methods of comparison and generalization.

The information base of the research was the theoretical provisions and generalizations of Ukrainian and foreign scientists.

The statutory documents, financial, tax, statistical reporting of the enterprise, primary documents, accounting registers were used to write the work.

Keywords: PRODUCTION INVENTORIES, EVALUATION, PRODUCTION METHODS, WAREHOUSE ACCOUNTING CARD, CONTROL, INVENTORY.

Зміст

Вступ	8
1 Теоретичні основи інформації про запаси	12
1.1 Економічний зміст поняття та оцінка	12
1.2 Характеристика виробничої діяльності дистанції колії	18
1.3 Оцінка техніко-економічних показників господарської діяльності	19
Висновки до першого розділу	27
2 Бухгалтерський облік виробничих запасів	30
2.1 Виробничі запаси, поняття, класифікація та завдання обліку	30
2.2 Первинні документи з обліку руху виробничих запасів	38
2.3 Аналітичний облік виробничих запасів	46
2.4 Синтетичний облік виробничих запасів	50
2.5 Організація матеріального забезпечення виробничих запасів	54
2.6 Інвентаризація виробничих запасів і відображення її результатів в обліку	61
Висновки до другого розділу	66
3 Аналіз запасів з метою контролю за їх використанням	68
3.1 Аналіз стану, руху та використання запасів у дистанції колії	68
3.2 Основні напрямки та джерела інформації для контролю запасів	73
3.3. Підсумки контролю руху виробничих запасів та відображення їх в обліку	76
3.4 Напрями удосконалення контролю запасів служби колії	82
3.5 Оптимізація системи обліку та контролю запасів із	84

					МРЕ 300.02.02 ПЗ							
Ізм.	Лист	№ докум.	Підпис	Дата	Бухгалтерський облік, аналіз і оптимізація системи обліку та контролю за використанням запасів (на прикладі структурного підрозділу залізниці)	Літ.	Лист	Листів	УкрДУЗТ			
Разробив		Алієв Джавід		10.01.26								
Перевірів		Кірдіна О.Г.		10.01.26			6	96				
Рецензія		Обруч Г.В.										
Н. Контр.		Тройнікова О.М.		10.01.26								
Затвердив		Кірдіна О.Г.		10.01.26								

застосуванням цифрових технологій

Висновки до третього розділу 87

Висновки 89

Перелік використаних джерел 92

Додатки 97

					ПЗ	Арк.
Змн.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата		7

Вступ

У сучасних умовах ринкової економіки ефективність функціонування підприємств значною мірою залежить від раціонального використання ресурсного потенціалу, зокрема матеріальних ресурсів, які формують основу виробничого процесу. Виробничі запаси є однією з найважливіших складових активів підприємства, оскільки від рівня їх забезпечення, своєчасності поповнення та ефективності використання залежить безперервність виробництва, собівартість продукції, фінансові результати й конкурентоспроможність господарюючого суб'єкта.

Для підприємств залізничного транспорту виробничі запаси становлять понад 90 відсотків нормованих оборотних коштів, що зумовлює необхідність постійного контролю за їх рухом і збереженням. Удосконалення системи обліку та контролю за використанням запасів сприяє підвищенню ефективності управління витратами, зниженню втрат матеріалів, забезпеченню економного використання ресурсів і своєчасному виявленню наднормативних залишків. Це, у свою чергу, створює передумови для підвищення фінансової стабільності підприємства та зміцнення його конкурентних позицій.

У науковій літературі питання сутності виробничих запасів досліджували такі вчені, як Ф.Ф. Бутинець, М.Г. Чумаченко, С.Ф. Голов, В.П. Завгородній, О.В. Левицька, Л.М. Кіндрацька, О.М. Кузьмін, В.М. Опарін та інші. Вони підкреслюють, що виробничі запаси є частиною оборотних активів, які у процесі виробництва повністю споживаються, змінюють свою натуральну форму та повністю переносять свою вартість на створювану продукцію. Ф.Ф. Бутинець визначає виробничі запаси як сукупність матеріальних цінностей, призначених для використання у процесі виробництва з метою виготовлення продукції, виконання робіт чи надання послуг. На думку С.Ф. Голова, запаси - це активи, що утримуються для споживання у виробничому процесі або для подальшого продажу. М.Г. Чумаченко розглядає запаси як важливу складову виробничих

ресурсів, які формують матеріальну основу господарської діяльності підприємства і забезпечують безперервність виробничого процесу.

Актуальність дослідження зумовлена потребою підвищення ефективності управління виробничими запасами в умовах цифровізації облікових процесів та реформування системи управління підприємствами залізничного транспорту. В сучасних реаліях особливого значення набуває організація достовірного, оперативного й аналітичного обліку запасів, який забезпечує контроль за їх використанням, оптимізацію витрат і прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Об'єктом дослідження є система обліку та контролю виробничих запасів в структурному підрозділі залізничного транспорту як складова процесу управління матеріальними ресурсами підприємства.

Предметом дослідження виступають теоретико-методичні та організаційно-практичні аспекти обліку й контролю виробничих запасів в системі управління структурного підрозділу залізничного транспорту, а також напрями їх удосконалення з метою підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів.

Метою дослідження є комплексне вивчення організації бухгалтерського обліку та контролю виробничих запасів в структурному підрозділі залізничного транспорту, а також розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності їх використання та вдосконалення системи управління матеріальними ресурсами.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

- узагальнити теоретичні підходи до визначення економічної виробничих запасів в системі бухгалтерського обліку;
- дослідити нормативно-правове забезпечення обліку та контролю виробничих запасів в структурних підрозділах залізничного транспорту;
- проаналізувати існуючу систему організації бухгалтерського обліку виробничих запасів в Основ'янській дистанції колії регіональної філії «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця»;

- оцінити ефективність діючих механізмів контролю за рухом, збереженням і використанням виробничих запасів;
- визначити проблеми та недоліки в організації обліку і контролю виробничих запасів у досліджуваному підрозділі;
- розробити практичні рекомендації щодо підвищення ефективності управління виробничими запасами на основі удосконалення системи обліку й контролю.

Базою для проведення дослідження є Основ'янська дистанція колії регіональної філії «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця», матеріали якої використано для аналізу організації бухгалтерського обліку та контролю виробничих запасів і розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності їх використання.

У процесі дослідження застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Зокрема, використано аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, групування, економіко-статистичні методи, а також методи порівняння й узагальнення.

Інформаційною базою дослідження стали теоретичні положення та узагальнення українських і зарубіжних вчених, відображені у монографіях, спеціальних виданнях та наукових журналах, а також інформація, яка отримана в результаті консультування з керівником роботи, науковими, науково-педагогічними працівниками та іншими особами, яка є неопублікованими авторськими напрацюваннями, дозволеними для використання автору цієї роботи виключно при виконанні тільки цієї кваліфікаційної роботи. Для проведення аналізу використовувалися нормативні та статутні документи, фінансова, податкова та статистична звітність Служби колії, а також первинні облікові документи та реєстри, необхідні для ведення обліку витрат в структурному підрозділі залізниці.

Отримані результати дослідження мають практичне значення для підвищення ефективності управління матеріальними ресурсами, удосконалення системи бухгалтерського обліку та забезпечення дієвого контролю за рухом і

збереженням виробничих запасів в структурному підрозділі залізничного транспорту.

У першому розділі розглянуто економічну сутність категорії «запаси», розглянута організаційно-економічна характеристика структурного підрозділу АТ «Укрзалізниця».

У другому розділі досліджено практичні аспекти бухгалтерського обліку виробничих запасів на прикладі структурного підрозділу АТ «Укрзалізниця».

У третьому розділі надано аналіз запасів з метою контролю за їх використанням в структурному підрозділі АТ «Укрзалізниця».

Апробація результатів. За підсумками дослідження підготовлено та опубліковано тези доповідей за темою «Оптимізація системи обліку запасів із застосуванням цифрових технологій на залізничному транспорті»//Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Функціонування суб'єктів економічної діяльності: виклики сучасності» м.Харків,20-21листопада2025рік.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел та додатків. Текст магістерської роботи викладений на 96 аркушах пояснювальної записки формату А4, 18 таблиць, 2 рисунків. Список використаної літератури включає 46 найменувань.

1 Теоретичні основи інформації про запаси

1.1 Економічний зміст поняття та оцінка

Ефективне функціонування будь-якого підприємства неможливе без наявності необхідної кількості матеріальних ресурсів, які забезпечують безперервність виробничого процесу. Виробничі запаси становлять основу матеріально-технічного забезпечення, формуючи вагомий питоми вагу у загальній вартості оборотних активів підприємства та визначаючи рівень його фінансової стійкості й ділової активності.

Економічна сутність запасів розглядається як багатофункціональний економічний ресурс, який забезпечує безперервність виробничого процесу, покриття коливань попиту, страхування від непередбачених обставин та оптимізацію оборотного капіталу. Запаси включають сировину, матеріали, напівфабрикати, готову продукцію та товари на складі, виконуючи одночасно функції резерву і регулятора виробничої та фінансової діяльності. Класичні економісти, такі як А. Маршалл та К. Менгер, розглядали запаси як резерви продукції і матеріалів для забезпечення безперервності виробництва та економічної ефективності. П. Самуельсон і Дж. Стюарт трактували їх як фактори управління ліквідністю та оборотним капіталом.

В економічній літературі також виділяють різні функціональні аспекти запасів: виробничу (забезпечення матеріалами та напівфабрикатами), страхову (захист від нестачі ресурсів), фінансову (вплив на оборотний капітал та ліквідність) і стратегічну (підвищення конкурентоспроможності та стабільності підприємства).

Різні економісти трактують запаси як комплексний ресурс, необхідний для стабілізації виробничої діяльності та підвищення фінансової стійкості підприємства. Сучасні західні дослідники, зокрема Д. Хаммер, Р. Дракер, А. Коулер, М. Портер та Ф. Котлер, підкреслюють багатофункціональність запасів:

вони виступають як активи підприємства, що забезпечують виробничу, фінансову та страхову функції, а також впливають на конкурентоспроможність. Українські вчені, такі як В. Бродський, О. Сидоренко, І. Ковальчук, Л. Шевченко та С. Мельник, акцентують на системному підході, розглядаючи запаси як комплексний ресурс для забезпечення безперервності виробництва, оптимізації витрат, управління ризиками та підвищення операційної ефективності.

Нижче наведено визначення запасів за різними авторами (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Визначення запасів різними авторами

Автор	Основне визначення запасів	Основний акцент
А. Маршалл	Запаси як резерв продукції і матеріалів для забезпечення безперервності виробництва	Виробнича функція
К. Менгер	Запаси як фактор економічної ефективності та раціонального використання ресурсів	Ефективність ресурсів
П. Самуельсон	Запаси як засіб управління ліквідністю та оборотним капіталом	Фінансова функція
Дж. Стюарт	Активи підприємства для підтримки операційної діяльності	Управління обігом капіталу
Д. Хаммер	Запаси як багатофункціональний ресурс для забезпечення виробничого та фінансового процесу	Виробнича та фінансова функції
Р. Дракер	Активи, що забезпечують страхову функцію та підвищують конкурентоспроможність	Страхова та стратегічна функції
А. Коулер	Ресурс, що забезпечує стабільність виробництва та управління ризиками	Стратегічна функція
В. Бродський	Системний підхід: запаси як комплексний ресурс для безперервності виробництва	Комплексний ресурс
О. Сидоренко	Запаси для оптимізації витрат і підвищення операційної ефективності	Ефективність та оптимізація
І. Ковальчук	Інструмент управління оборотним капіталом та фінансовою стабільністю	Фінансова стійкість
Л. Шевченко	Актив підприємства, що виконує одночасно виробничу, фінансову та страхову функції	Багатофункціональність
С. Мельник	Запаси як інструмент ресурсозбереження та управління ризиками	Ресурсозбереження

Економічна сутність запасів поєднує матеріально-речові та фінансові аспекти, виступаючи інструментом ресурсозбереження, стабілізації виробничого процесу, управління ризиками та підвищення фінансової стійкості підприємства. Ефективне планування, облік та контроль запасів є стратегічним завданням

сучасного підприємства і ключовим елементом оптимізації оборотного капіталу та підвищення операційної ефективності.

Принципи формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності встановлені Національним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку «Запаси», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 року № 246(далі -НП(С) БО 9).

Запаси визнаються активом, якщо існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена.

Відповідно до НП(С) БО 9 під запасами розуміються активи, які:

- містяться для подальшого продажу за умови ведення звичайної господарської діяльності;
- знаходяться в процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;
- містяться для споживання при виробництві продукції, виконанні робіт і наданні послуг, а також при управлінні підприємством.

Для цілей бухгалтерського обліку запаси включають:

- сировина, основні і допоміжні матеріали, що комплектують вироби і інші матеріальні цінності, призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва і адміністративних потреб;
- незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою і збіркою деталей, вузлів, виробів і незавершених технологічних процесів;
- готову продукцію, яка виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним і якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом;
- товари у вигляді матеріальних цінностей, які придбані (отримані) і містяться підприємством з метою подальшого продажу;
- малоцінні і швидкозношувані предмети, використовувані в перебіг не більш одного року або нормального операційного циклу, якщо він не перевищує один рік.

Рисунок 1.1 – Групи запасів

Оцінка запасів на підприємстві, враховуючи вимоги НП(С)БО 9 «Запаси», здійснюється на трьох етапах їх руху:

- при надходженні запасів;
- при вибутті запасів;
- на дату складання балансу.

Розглянемо особливості оцінки на кожному з етапів руху запасів. Основою достовірності визначення вартості запасів є вартість їх придбання або собівартість. Первісна вартість запасів визначається залежно від способу їх надходження підприємство. Запаси можуть надходити на підприємство в результаті:

- придбання за грошові кошти та їх еквіваленти;
- виготовлення;
- передачі засновниками (учасниками) підприємства в якості внеску статутного капіталу;
- безоплатної передачі;
- обміну на інші запаси.

Формування первинної вартості відбувається залежно від форми

надходження запасів на підприємство (грошові розрахунки, бартер, безвідплатне отримання і т.д.). Придбані або проведені запаси зараховуються на баланс за їх первинною вартістю. Надалі, при віддзеркаленні вартості запасів у фінансовій звітності, підприємство застосовує найменшу з двох оцінок:

- первинна вартість (історична собівартість);
- чиста вартість реалізації.

Первісною вартістю запасів, що придбані за плату, є собівартість запасів, яка складається з таких фактичних витрат:

- суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцю) за вирахуванням непрямих податків;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються підприємству;
- суми транспортно-заготівельних витрат (затрати на заготівлю запасів, оплата тарифів за вантажно-розвантажувальні роботи і транспортування запасів усіма видами транспорту До місця їх використання, включаючи витрати зі страхування ризиків транспортування запасів);
- суми інших витрат, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

Первісною вартістю запасів, що виготовляються власними силами підприємства, визнається їхня виробнича собівартість, яка визначається Методичними рекомендаціями по застосуванні на залізничному транспорті, затвердженими наказом Укрзалізниці від 24.03.2000 р. №109-Ц, НП(С)БО 16 «Витрати».

Не включаються до первісної вартості запасів, а включаються до витрат того періоду, в якому вони були здійснені:

- понаднормові втрати і нестачі запасів;
- відсотки за користування позиками;
- витрати на збут;

- адміністративні та інші операційні витрати

Первісною вартістю запасів, одержаних підприємством безоплатно, визнається їх справедлива вартість.

Справедлива вартість - це сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операцій між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами (експертна оцінка).

Зупинимося на другій з цих оцінок - чистої вартості реалізації.

Виходячи з НП(С)БО 9, чиста вартість реалізації - це ціна реалізації активу в умовах звичайної господарської діяльності за вирахуванням витрат на завершення його виробництва і збут.

Відповідно до НП(С)БО 9, чиста вартість реалізації визначається по кожній одиниці запасів (найменування по групі (вигляду) шляхом віднімання з очікуваної ціни продажу очікуваних витрат на завершення виробництва і збут.

Чиста вартість реалізації застосовується по тих видах запасів, ціна яких на дату складання фінансової звітності знизилася або які зіпсовані, застаріли або іншим чином втратили спочатку очікувану економічну вигоду.

Порядок визначення чистої вартості реалізації встановлений наказом Мінекономіки і Мінфіну України від 15.12.1999 р. №149/300.

У інших випадках зміна балансовій вартості запасів НП(С)БО 9 не передбачено. Таким чином, можна говорити про те, що НП(С)БО 9 передбачає лише зниження ціни запасів і не передбачає проведення їх дооцінки.

При відпуску запасів у виробництво, продаж та іншому вибутті оцінка їх може здійснюватися за одним з цих методів:

- ідентифікованої вартості відповідної одиниці запасів;
- середньозваженої вартості однорідних запасів;
- вартості перших за часом надходження запасів (ФІФО);
- нормативних затрат;
- ціни продажу запасів (виключно для запасів, що реалізуються через роздрібну торгівлю).

1.2 Характеристика виробничої діяльності дистанції колії

Основ'янська дистанція колії є виробничим підрозділом регіональної філії «Південна залізниця» акціонерного товариства «Українська залізниця».

Повне найменування: Виробничий підрозділ «Основ'янська дистанція колії» регіональної філії «Південна залізниця» акціонерного товариства «Українська залізниця».

Скорочене найменування: Виробничий підрозділ «Основ'янська дистанція колії» філії «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця».

Основ'янська дистанція колії у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, постановами Верховної Ради України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, іншими нормативно-правовими актами України, вимогами Кодексу етики акціонерного товариства «Українська залізниця», політики запобігання та протидії корупції Товариства, Антикорупційної програми, Статуту Товариства, Положенням про Товариство, рішеннями органів Товариства, наказами Товариства і Регіональної філії, іншими нормативними документами Товариства і Регіональної філії.

Дистанція безпосередньо підпорядковується керівнику структурного підрозділу «Служба колії» регіональної філії «Південна залізниця» акціонерного товариства «Українська залізниця».

Дистанція може мати: круглу печатку зі своїм найменуванням і повним найменуванням Філії і Товариства українською мовою, із зазначенням коду ЄДРПОУ Філії та через дріб цифровий (числовий) номер податкового обліку, бланки зі своїм найменуванням і зазначенням приналежності до Регіональної філії і Товариства.

До складу Дистанції, як єдиного цілого входять підрозділи, наведені в переліку:

1) Дільниця станція Основа: 8 відділок (ПД-8); 9 відділок (ПД-9); 10 відділок (ПД-10); 12 відділок (ПД-12);

2) Дільниця Одноробівка-Основа: 2 відділок (ПД-2); 3 відділок (ПД-3); 4 відділок (ПД-4);

3) Дільниця Харків пасс.- Куп'янськ: 13 відділок (ПД-13); 14 відділок (ПД-14); 15 відділок (ПД-15); 16 відділок (ПД-16).

4) Дільниця Основа – Куп'янськ: 5 відділок (ПД-5); 6 відділок (ПД-6); 7 відділок (ПД-7); 11 відділок (ПД-11);

5) Мостовий цех;

6) Механічні майстерні;

7) Цех дефектоскопії;

8) Будівельний цех;

9) цех ремонтна колона;

10) Дільниця Коробочкине – Мохнач: відділок 11А, 12А.

Основні завдання, функції дистанції колії наведені у Положенні про Виробничий підрозділ «Основ'янська дистанція колії» регіональної філії «Південна залізниця» акціонерного товариства «Українська залізниця» (Додаток)

Дистанція забезпечує утримання в технічно справному стані та ремонт усіх елементів залізничної колії (земляного полотна, верхньої будови, штучних споруд та інших споруджень колії), а також житлових та службово-технічних будов, які знаходяться на балансі Дистанції.

1.3 Оцінка техніко-економічних показників господарської діяльності

Основним напрямком діяльності виробничого підрозділу є забезпечення утримання в технічно справному стані та ремонт усіх елементів залізничної колії (земляного полотна, верхньої будови, штучних споруд та інших споруджень колії).

У роботі проведено аналіз фінансового стану на підставі фінансової звітності служби колії, так як дистанція не складає фінансової звітності, а дані

передає службі. Розглянемо аналіз динаміки валюти балансу служби колії за допомогою таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Аналіз динаміки валюти балансу служби колії

Показник	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Абсолютне відхилення, (+, -)	Темп росту, %
	тис. грн	тис. грн	тис. грн	
1	2	3	4	5
1 Необоротні активи	20871169	20864383	-6786	99,97
2 Оборотні активи	190874	168269	-22605	88,16
3 Необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття	-	-	-	-
Баланс	21062043	21032652	-29391	99,86
I Власний капітал	(6881835)	(10059609)	(3177774)	146,18
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	90205	254561	164356	282,20
III Поточні зобов'язання і забезпечення	27853673	30837700	2984027	110,71
IV Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-	-	-	-
Баланс	21062043	21032652	-29391	99,86

Аналіз динаміки валюти балансу служби колії свідчить про незначне зменшення загальної вартості активів на 29,4 тис. грн, що в відносному виразі становить 0,14 % у порівнянні з початком року. Зниження зумовлене переважно зменшенням оборотних активів на 22,6 тис. грн, або на 11,84 %, що може бути наслідком зменшення запасів. Необоротні активи практично залишається такими ж з незначним зменшенням на 6,8 тис. грн, що свідчить про відсутність суттєвих змін у структурі основних засобів.

У пасиві балансу спостерігається зростання власного капіталу на 46,18 %, що є позитивною тенденцією та свідчить про підвищення фінансової стійкості служби. Водночас суттєве збільшення довгострокових зобов'язань у 2,8 раза та поточних зобов'язань на 10,71 % може свідчити про активніше використання позикових ресурсів для фінансування діяльності.

Загалом, динаміка валюти балансу вказує на нестабільність фінансового

стану служби колії за умов помірного перерозподілу структури капіталу .

В таблиці 1.3 надано аналіз структури валюти балансу служби колії.

Таблиця 1.3 – Аналіз структури валюти балансу служби колії

Показник	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення, (+,-)	
	тис.грн.	питома вага, %	тис.грн.	питома вага, %	тис.грн.	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7
1 Необоротні активи	20871169	99,09	20864383	99,20	-6786	0,11
2 Оборотні активи	190874	0,91	168269	0,80	-22605	-0,11
3 Необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття	-	-	-	-	-	-
Баланс	21062043	100,00	21032652	100,00	-29391	-
I Власний капітал	(6881835)	-32,67	(10059609)	-47,83	(3177774)	-15,15
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	90205	0,43	254561	1,21	164356	0,78
III Поточні зобов'язання і забезпечення	27853673	132,25	30837700	146,62	2984027	14,37
IV Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-	-	-	-	-	-
Баланс	21062043	100,00	21032652	100,00	-29391	-

Аналіз структури валюти балансу служби колії показує нерівномірність у формуванні активів із переважанням необоротних активів, питома вага яких зросла з 99,09 % до 99,20 %. Це свідчить про капіталомісткий характер діяльності та орієнтацію служби на довгострокове використання ресурсів. Водночас питома вага оборотних активів зменшилася на 0,11 %, що може бути наслідком зниження обсягів поточних фінансових ресурсів.

У структурі пасиву спостерігається підвищення питомої ваги власного капіталу на 15,15 %, що свідчить про тенденцію до змін фінансової незалежності. Збільшення питомої ваги довгострокових зобов'язань на 0,78 % та поточних

зобов'язань на 14,37 % вказує на зростання залучених ресурсів, необхідних для підтримання операційної діяльності.

Загалом структура валюти балансу характеризується високою питомою вагою необоротних активів і незбалансованим співвідношенням власного та позикового капіталу, що забезпечує нестабільність фінансового стану служби колії та її здатність підтримувати безперервність господарських процесів.

Аналіз структури валюти балансу надано на рисунку 1.2.

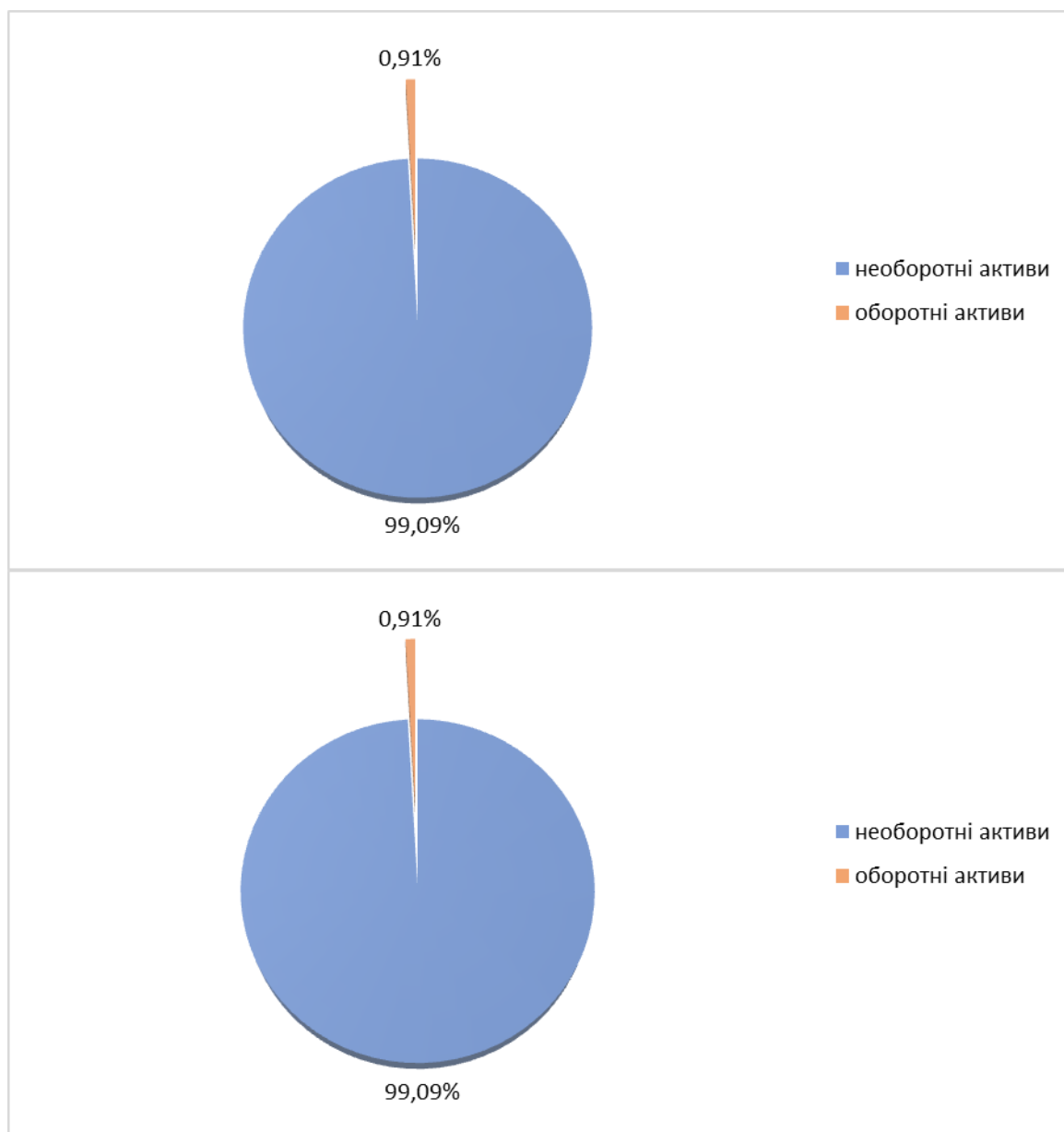

Рисунок 1.2 - Структура валюти балансу за минулий і звітний рік

Аналіз доходів, витрат за видами діяльності служби колії проведено на підставі звіту про фінансові результати та надано в таблиці 1.5.

Таблиця 1.4 - Аналіз звіту про фінансові результати підприємства

Показник	Минулий рік, тис. грн	Звітний рік, тис. грн	Абсолютне відхилення ,(+/-) тис. грн.	Темп росту, %
1	2	3	4	5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1536764	3264	1533500	0,21
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	(2761379)	(3171292)	409913	114,84
Валовий збиток	(1224615)	(3168028)	1943413	258,70
Інші операційні доходи	64439	83129	18690	129,00
Інші операційні витрати	(67214)	(77108)	9894	114,72
Збиток від операційної діяльності	(1227390)	(3162007)	1934617	257,62
Інші фінансові доходи	12	-	-12	0,00
Інші доходи	859063	191416	-667647	22,28
Фінансові витрати	(10611)	(9383)	-1228	88,43
Інші витрати	(3259)	(180845)	177586	5549,09
Чистий збиток	(382185)	(3160819)	2778634	827,04

У звітному періоді служба колії зазнала значного погіршення фінансових показників порівняно з попереднім роком. Спостерігається критичне зниження чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), що призвело до формування значного валового збитку, який зріс у 2,6 рази. Одночасно зростання собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт послуг) на 14,8 % свідчить про неефективність управління виробничими витратами.

Інші операційні доходи незначне збільшилися на 29 %, проте це не покриває витрат від основної діяльності. Інші операційні витрати зросли на 14,7 %, погіршуючи фінансовий результат. Чистий збиток служби колії збільшився більш ніж в 8 разів, що є сигналом критичного фінансового стану.

Таким чином, аналіз звіту свідчить про необхідність термінового перегляду виробничо-фінансової стратегії , оптимізації собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт послуг) та інших витрат операційної діяльності служби колії.

В таблиці 1.5 проведено аналіз фінансового стану служби колії.

Таблиця 1.5 – Аналіз оцінки ділової активності, платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості служби колії

Показник	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Абсолютне відхилення, (+,-)
1 Коефіцієнт оборотності активів	0,0730	0,0002	-0,0728
2 Тривалість одного обороту активів	5002,4894	2351996,9301	2346994,4407
3 Коефіцієнт оборотності оборотних активів	8,0512	0,0194	-8,0318
4 Тривалість одного обороту оборотних активів	45,3349	18816,8459	18771,5110
5 Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	39,7220	0,1707	-39,5512
6 Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості	9,1889	2137,7773	2128,5884
7 Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	49,9173	0,1928	-49,7245
8 Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості	49,8623	0,1927	-49,6696
9 Операційний цикл	0,0730	0,0002	-0,0728
10 Фінансовий цикл	5002,4894	2351996,9301	2346994,4407
11 Коефіцієнт покриття, (загальної поточної ліквідності)	0,76	0,68	-0,07
12 Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,002	0,001	-0,001
коєф середньої ліквідності	0,0055	0,0055	-0,0001
13 Коефіцієнт абсолютної ліквідності	-	-	-
14 Коефіцієнт матеріального покриття, раз	0,01	0,00	0,00
15 Коефіцієнт загальної платоспроможності	0,006	0,005	0,000
16 Коефіцієнт платіжної готовності	-	-	-
17 Коефіцієнт автономії	-0,327	-0,479	-0,152
18 Коефіцієнт концентрації залучених засобів	1,327	1,479	0,152
19 Коефіцієнт фінансової залежності	-3,061	-2,091	0,97
20 Коефіцієнт фінансового ризику	-4,061	-3,091	0,97
21 Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності (Коефіцієнт фінансової стійкості)	-0,323	-0,318	0,005
22 Коефіцієнт покриття боргів	-0,329	0,324	0,653
23 Коефіцієнт структури довгострокових джерел	-0,133	-0,026	0,107

Аналіз показників ділової активності, платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості служби колії засвідчив наявність негативних тенденцій у динаміці більшості коефіцієнтів. Зниження коефіцієнта оборотності активів з 0,073 до 0,0002 свідчить про суттєве уповільнення процесу використання ресурсів

і зниження ефективності управління активами. Водночас різке зростання тривалості одного обороту активів демонструє втрату динамічності господарських процесів і зниження швидкості перетворення ресурсів у грошову форму. Подібна тенденція простежується й щодо оборотних активів, скорочення їх оборотності до 0,0194 вказує на уповільнення фінансового обігу, що може бути наслідком низької ефективності управління запасами та дебіторською заборгованістю. Зростання тривалості одного обороту оборотних активів підтверджує наявність труднощів у сфері короткострокового фінансування.

Різке падіння коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості до 0,1707 засвідчує зниження платіжної дисципліни і неефективність політики розрахунків. Водночас значне збільшення тривалості її погашення створює ризики ліквідності. Аналогічна ситуація спостерігається з кредиторською заборгованістю: зменшення коефіцієнта її оборотності та скорочення періоду погашення боргів свідчить про погіршення фінансової стійкості. Скорочення операційного циклу при одночасному подовженні фінансового циклу свідчить про накопичення дебіторської заборгованості та труднощі з підтриманням платоспроможності.

Показники ліквідності демонструють критичний стан фінансового стану. Коефіцієнт покриття знизився з 0,76 до 0,68, що свідчить про обмежену здатність підприємства своєчасно виконувати поточні зобов'язання. Погіршення коефіцієнта швидкої ліквідності до 0,001 відображає нестачу ліквідних активів, придатних до негайного використання. Відсутність грошових коштів підтверджує абсолютну ліквідність. Коефіцієнт матеріального покриття, який фактично дорівнює нулю, свідчить про недостатність запасів для забезпечення поточних боргів.

Загальна платоспроможність підприємства залишається низькою. Коефіцієнт платоспроможності зменшився до 0,005, що відображає залежність від зовнішніх джерел фінансування. Зниження коефіцієнта автономії до 0,479 вказує на поглиблення фінансової залежності від кредиторів, тоді як зростання коефіцієнта концентрації залучених засобів підтверджує посилення ролі

позикового капіталу. Незважаючи на незначне покращення коефіцієнтів фінансової залежності та фінансового ризику, рівень ризикованості діяльності залишається високим. Незначне зростання коефіцієнта довгострокової фінансової незалежності свідчить про стабільність у формуванні власних джерел фінансування, хоча їхня питома вага є недостатньою для забезпечення стійкості.

Позитивною динамікою відзначається лише коефіцієнт покриття боргів, який зріс на 0,653, що свідчить про покращення здатності служби погашати свої зобов'язання. Водночас підвищення коефіцієнта структури довгострокових джерел на 0,107 вказує на зростання питомої ваги джерел фінансування в загальній структурі капіталу. Загалом, результати аналізу свідчать про зниження ділової активності, ліквідності та посилену залежність від позикових коштів, що потребує оптимізації структури капіталу, та підвищення фінансової дисципліни.

Для підвищення фінансової стійкості та забезпечення ефективного функціонування служби колії доцільно реалізувати комплекс обґрунтованих заходів, спрямованих на оптимізацію структури активів, підвищення ліквідності та зміцнення платоспроможності.

Передусім варто удосконалити систему управління оборотними активами шляхом прискорення їх оборотності, запровадження механізмів раціонального використання запасів і скорочення тривалості фінансового циклу. Доцільним є впровадження сучасних методів прогнозування грошових потоків, що забезпечить узгодженість між надходженнями та витратами коштів. Для покращення ліквідності необхідно переглянути політику формування оборотного капіталу, зокрема збільшити питому вагу високоліквідних активів, удосконалити контроль за дебіторською заборгованістю та запровадити систему попередньої оцінки платоспроможності дебіторів.

З метою зміцнення фінансової незалежності служби доцільно нарощувати власний капітал за рахунок внутрішніх резервів - підвищення ефективності використання майна, раціоналізації витрат та пошуку додаткових джерел доходів.

Отже, підвищення фінансової ефективності служби колії потребує комплексного підходу, який поєднує вдосконалення управління оборотними

активами, зміцнення власного капіталу, підвищення ліквідності та формування стійкої структури джерел фінансування. Реалізація таких заходів сприятиме стабілізації фінансового стану, зниженню ризиків та забезпеченню сталого розвитку служби в довгостроковій перспективі.

Висновки до першого розділу

У першому розділі кваліфікаційної роботи було проведено теоретичне дослідження економічної сутності запасів на основі наукових підходів різних авторів. Запаси розглядаються як ключовий елемент матеріально-виробничої бази підприємства, який забезпечує безперебійність виробничого процесу, оптимізацію витрат та формування майбутніх економічних вигід. Запаси є активом, цінність якого визначається можливістю отримання економічної вигоди та достовірністю їх оцінки, а ефективне управління ними є фундаментальною умовою стабільності фінансового стану підприємства.

Досліджуваним підприємством є Основянська дистанції колії регіональної філії «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця». В роботі проведено аналіз фінансового стану на підставі фінансової звітності служби колії, так як дистанція не складає фінансової звітності, а дані передає службі.

На прикладі служби колії здійснено аналіз структури та динаміки активів і фінансових показників служби колії. Незначне скорочення валюти балансу відображає найбільш питому вагу займають необоротні активи, що підтверджує капіталомісткий характер діяльності та спрямованість на довгострокову експлуатацію виробничих потужностей. Зменшення питомої ваги оборотних активів свідчить про скорочення обсягів ліквідних ресурсів, що в сукупності з підвищенням рівня поточних і довгострокових зобов'язань формує підґрунтя для посилення фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Фінансовий стан служби колії у звітному році суттєво погіршився. Доходи від реалізації продукції, (товарів, робіт, послуг) значно зменшилися, чистий збитки зросли у кілька разів, а собівартість реалізованої продукції, (товарів, робіт, послуг) і операційні витрати значно збільшилися, що свідчить про низьку

ефективність управління ресурсами. Для відновлення стабільності необхідна оптимізація витрат та підвищення доходів.

Аналіз ділової активності показав різке уповільнення оборотності активів, дебіторської та кредиторської заборгованості, що зумовлює тривалі фінансові цикли та зниження грошових надходжень. Це свідчить про неефективність управління обіговими коштами та необхідність посилення контролю за розрахунками з дебіторами.

Показники ліквідності характеризуються критичним рівнем, що відображає обмежену здатність служби своєчасно погашати поточні зобов'язання. Особливо низькі значення коефіцієнтів швидкої та абсолютної ліквідності свідчать про нестачу грошових коштів і високі ризики неплатоспроможності.

Разом із тим позитивною тенденцією є зростання власного капіталу та покращення коефіцієнта покриття боргів, що свідчить про поступове відновлення фінансової стійкості.

На основі проведеного дослідження визначено, що для підвищення ефективності управління запасами та зміцнення фінансового стану служби колії доцільно оптимізувати систему обліку та контролю запасів, впровадити цифрові технології для автоматизації облікових процесів.

Для покращення фінансового стану служби колії доцільно зосередитись на підвищенні ефективності використання активів, посиленні контролю за ліквідністю та оптимізації структури капіталу.

Необхідно прискорити оборотність оборотних активів шляхом раціонального управління запасами, зменшення дебіторської заборгованості та впровадження системи контролю розрахунків з дебіторами. Доцільним є запровадження внутрішнього моніторингу грошових потоків для своєчасного прогнозування потреб у фінансових ресурсах.

Важливо підвищити питому вагу високоліквідних активів і забезпечити збалансованість між короткостроковими зобов'язаннями та оборотними коштами. Для зміцнення фінансової незалежності слід нарощувати власний капітал за рахунок зменшення витрат і раціонального використання матеріальних ресурсів.

Оптимізація структури зобов'язань передбачає поступове скорочення короткострокових боргів і збільшення довгострокових джерел фінансування.

Також доцільно вдосконалити систему фінансового планування та контролю. Реалізація цих заходів забезпечить стабільність фінансового стану, підвищить платоспроможність і створить умови для сталого розвитку служби колії.

2 Бухгалтерський облік виробничих запасів

2.1 Виробничі запаси, поняття, класифікація та завдання обліку

Виробничі запаси - це активи, які використовуються для подальшого продажу, споживання під час, а також управлінням підприємством. У процесі використання матеріальні ресурси переходять з одного стану в інший, що знайшло відображення в класифікації запасів.

Як правило, запаси надходять на підприємство у вигляді сировини, матеріалів і комплектуючих виробів, призначених для виробництва, а також товарів, придбаних для перепродажу. Потрапляючи у виробничий процес, вони переходять до категорії незавершеного виробництва, після чого стають готовою продукцією. Крім того, для забезпечення виробництва підприємство утворює запаси малоцінних та швидкозношуваних предметів.

Для забезпечення надходження товарно-матеріальних цінностей до споживача, тобто постачання певного товару необхідної якості у необхідній кількості в певне місце своєчасно та з мінімальними витратами, бухгалтер повинен володіти логістикою. Логістичне управління - це процес формування стратегії, планування, керування і контролю за переміщенням і складуванням сировини, матеріалів, виробничих запасів, готової продукції та формування даних від пункту виникнення до пункту споживання для ефективного задоволення потреб клієнта. До виробничих запасів відносяться предмети праці, призначені для використання у виробництві продукції (виконання робіт, надання послуг) та господарських потреб, придбані для подальшого продажу або використовуються для обслуговування виробництва (виконання робіт, надання послуг), а також для потреб управління.

Класифікація виробничих запасів необхідна для раціональної організації складського господарства, ведення аналітичного обліку, а також для нормування, планування, обліку, управління запасами та інших потреб підприємства.

Зупинимося детальніше на типовій класифікації виробничих запасів.

Сировина - добуті, вироблені власними силами або придбані на стороні оборотні ресурси, які на момент придбання не пройшли жодної стадії промислової обробки та призначені для споживання власним виробництвом як необхідний компонент майбутнього продукту цього виробництва.

Матеріали - придбані на стороні оборотні ресурси, призначені для використання у власному виробництві як необхідний компонент майбутнього продукту цього виробництва або для обслуговування технологічного процесу й управління. Матеріали за способом включення до собівартості продукції (робіт, послуг) умовно поділяють на основні та допоміжні.

Основні матеріали - це матеріали, які становлять основу продукту виробництва. Допоміжні матеріали - матеріали, які використовуються для обслуговування процесу виробництва й управління.

До групи допоміжних матеріалів, у зв'язку з особливістю їх використання, відносяться паливо, тара та тарні матеріали, запасні частини.

Паливо виділяють в окрему групу запасів з огляду на його економічне значення та специфіку споживання. Паливо поділяють на технологічне, моторне (пальне) та господарське (на опалення).

Тара - оборотні матеріальні активи, призначені для транспортування, зберігання і продажу продукції.

Тарні матеріали – оборотні матеріальні активи, призначені для виготовлення і ремонту тари.

До тари і тарних матеріалів належать предмети, які використовуються для пакування, транспортування.

Запасні частини - оборотні матеріальні активи, призначені для використання під проведення ремонту, реконструкції, модернізації обладнання та машин (у тому числі транспортних засобів), ремонту обладнання та машин за замовленнями сторонніх осіб і для використання з метою гарантійного ремонту таких засобів.

Будівельні матеріали - матеріальні активи, призначенні для використання у

капітальному будівництві об'єктів, що зводяться господарським або підрядним способом.

Матеріали, передані в переробку - оборотні матеріальні активи, тимчасово передані на безоплатній основі підприємством-власником суб'єктам-переробникам для проведення їх до стану, придатного для використання підприємством-власником у запланованих цілях.

Матеріали сільськогосподарського призначення - виробничі запаси сільськогосподарського підприємства або підприємства, що займається вирощуванням сільськогосподарської продукції у межах своєї звичайної діяльності.

Напівфабрикати - це сировина і матеріали, які пройшли певні стадії обробки, але ще не є готовою продукцією. У виготовлені продукції вони виконують таку ж роль, як і основні матеріали, тобто утворюють її матеріальну основу. Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби - придбані на стороні оборотні матеріальні активи, призначені для використання у власному виробництві як матеріальна Основа або необхідний додаток до матеріальної складової майбутнього продукту цього виробництва.

Облікова інформація використовується в цілях управління для:

- визначення принципів підходів до формування запасів підприємства;
- щоденного отримання інформації про надходження та витрачання запасів в розрізі їх кількості, якості та матеріально відповідальних осіб;
- аналізу наявності та руху запасів в попередніх періодах;
- безперервної оцінки реальної вартості запасів на складі та проведення аналізу ефективності використання запасів;
- оптимізації обсягу закупівлі запасів, виявлення резервів зниження витрат, пов'язаних із заготівлею запасів;
- оптимізації обсягу основних груп запасів;
- вибору методу оцінки запасів при їх вибутті, який найкраще підходить для підприємства;
- створення ефективних систем контролю за рухом запасів на

підприємстві;

- контролю за дотриманням встановлених підприємством норм запасів то забезпечує безперебійний випуск продукції (робіт, послуг);
- підвищення достовірності відображення на рахунках аналітичного обліку господарських операцій з надходження та витрачання запасів;
- своєчасного складання та подання звітності про рух запасів.

В ході управління запасами керівництво підприємства вивчає усі рекламації та скарги покупців і споживачів відносно якості продукції, бере під контроль роботу щодо усунення виявлених недоліків.

Управління матеріальними потоками і рухом майна здійснюється на основі інформації про кількість ресурсів у натуральних одиницях виміру.

Джерелами даних для управління запасами є дані аналітичних рахунків, які відкриваються до рахунків класу 2 «Запаси» Плану рахунків.

Оцінка запасів відіграє значну роль при формуванні облікової політики підприємства. Важливу роль в оцінці запасів відіграє принцип обачності, який передбачає застосування в бухгалтерському піку методів оцінки запасів, що повинні запобігати завищенню оцінки активів.

Завдяки дії принципу безперервності оцінка запасів підприємства здійснюється, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме й надалі.

На залізничному транспорті запаси включають:

- сировину, матеріали (у тому числі матеріали верхньої будови колії, покілометровий запас рейок), комплектуючі вироби, запасні частини (у тому числі колісні пари) та інші матеріальні цінності, що призначені для організації процесу перевезень, виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;
- незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи та надають послуги, складається з витрат на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких підприємство ще не визнало доходу;

- паливо (нафтопродукти, тверде паливо та інші види палива);
- готову продукцію, що виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом;
- товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані та утримуються підприємством з метою подальшого продажу;
- малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року;

Одиницею бухгалтерського обліку запасів є їх найменування або однорідна група (вид).

Придбані або вироблені запаси зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю.

Первісною вартістю запасів, що придбані за плату, є собівартість запасів, що складається з таких фактичних витрат:

- суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику за вирахуванням непрямих податків;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються підприємству;
- транспортно-заготівельні витрати (витрати на заготівлю запасів, оплата тарифів (фрахту) за вантажно-розвантажувальні роботи і транспортування запасів усіма видами транспорту до місця їх використання, включаючи витрати зі страхування ризиків транспортування запасів). Транспортно-заготівельні витрати включаються до собівартості придбаних запасів. У разі необхідності підприємства залізничного транспорту можуть обліковувати транспортно-заготівельні витрати загальною сумою на окремому субрахунку рахунків обліку запасів. Сума транспортно-заготівельних витрат, що узагальнюється на окремому субрахунку рахунку обліку запасів, щомісячно розподіляється між сумою залишку запасів на кінець звітного місяця і сумою запасів, що вибули (використані, реалізовані,

безоплатно передні тощо) за звітний місяць. Сума транспортно-заготівельних витрат, яка відноситься до запасів, що вибули, визначається як добуток середнього відсотка транспортно-заготівельних витрат і вартості запасів, що вибули, з відображенням її на тих самих рахунках обліку, у кореспонденції з якими відображено вибуття цих запасів. Середній відсоток транспортно-заготівельних витрат визначається діленням суми залишків транспортно-заготівельних витрат за звітний місяць на суму залишку запасів на початок місяця і запасів, що надійшли за звітний місяць. Приклади розподілу транспортно-заготівельних витрат на залізничному транспорті відповідно до Положення (стандарту) 9 «Запаси»;

- інші витрати, що безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

Первісною вартістю запасів, що виготовляються власними силами підприємства, визнається їхня виробнича собівартість, яка визначається Національним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку № 16 «Витрати».

Первісною вартістю запасів, що внесені до статутного капіталу підприємства, визнається погоджена засновниками підприємства їх справедлива вартість.

Справедлива вартість - це сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операцій між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами (експертна оцінка).

Первісною вартістю запасів, одержаних підприємством безоплатно, визнається їх справедлива вартість.

Первісна вартість одиниці запасів, придбаних у результаті обміну на подібні запаси, дорівнює балансовій вартості переданих запасів.

Якщо балансова вартість переданих запасів перевищує їх справедливу вартість, то первісною вартістю отриманих запасів є їх справедлива вартість.

Різниця між балансовою і справедливою вартістю переданих запасів

включається до складу витрат звітнього періоду.

Первісною вартістю запасів, що придбані в обмін на неподібні запаси, визнається справедлива вартість отриманих запасів.

Не включаються до первісної вартості запасів, а включаються до витрат того періоду, в якому вони були здійснені:

- понаднормові втрати і нестачі запасів;
- відсотки за користування позиками;
- витрати на збут;
- загальногосподарські та інші подібні витрати, які безпосередньо не пов'язані з придбанням і доставкою запасів та приведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

Основними завданнями обліку виробничих запасів є:

- правильне і своєчасне документальне оформлення всіх операцій по руху матеріальних цінностей, виявлення і віддзеркалення витрат, пов'язаних з їх заготівкою;
- контроль за надходженням, заготівкою матеріальних цінностей, їх збереженням;
- отримання точних відомостей про залишки запасів, що знаходяться на складах і в коморах;
- правильне і своєчасне виявлення запасів, що не використовуваних на даному підприємстві і підлягають реалізації.

Забезпечення збереження запасів здійснюється наступними методами: через систему матеріальної відповідальності - за допомогою укладення договорів з працівниками, що мають доступ до оформлення документів по руху матеріальних цінностей; документальне оформлення всіх операцій руху матеріальних цінностей (прийом, відпустка, списання); затвердження окремим наказом посадового списку осіб, що мають право підписувати документи по прийому, відпустці і списанню матеріальних цінностей; налагодження складського господарства; проведення інвентаризації (вибірковою і суцільною).

Необхідно відзначити, що бухгалтер повинен уважно стежити за рухом і

збереженням матеріальних цінностей. Основою для такого контролю служить первинна документація. На підприємствах використовуються типові форми первинної документації, такі, як прибутковий ордер, лімітно-заборна карта, акти вимога на заміну або додаткову відпустку матеріалів, накладна-вимога на відпустку або внутрішнє переміщення матеріалів, картка складського обліку матеріалів.

Працівники матеріального відділу бухгалтерії систематично перевіряють правильність оформлення первинних документів на матеріали, що поступили і витрачені, а також достовірність і своєчасність записів в складських картках сортового обліку.

Бухгалтер своїм підписом в складських картках підтверджує правильність проведених матеріально-відповідальною особою записів і проставлених в них залишків. Після цього первинні документи по реєстру передаються з складу в бухгалтерію. Лімітні карти повинні здаватися працівником складу у міру використання ліміту. Проте в кінці місяця в бухгалтерію передаються з складу всі лімітні карти незалежно від використання ліміту.

При обробці первинних документів взаємозв'язок складського сортового обліку з даними синтетичного бухгалтерського обліку контролюється за допомогою відомості обліку залишків матеріалів, яка відкривається бухгалтерією по кожному складу. У цю відомість матеріально-відповідальна особа або працівник бухгалтерії з складських карток сортового обліку переносить дані про залишки матеріалів кожного місяця. Підсумкові дані підраховуються по окремих групах матеріалів, субрахунках і синтетичному обліку в цілому.

Важливий етап контролю за станом складського обліку і збереженням запасів (матеріальних цінностей) - це контрольні вибіркові інвентаризації залишків матеріалів (особливо дорогих і дефіцитних), що проводяться комісією, призначеною керівником підприємства. На складах повинні бути узгоджені з головним бухгалтером списки і зразки підписів, що мають право отримати матеріали.

Особлива увага приділяється обліку і контролю видачі довіреності на

отримання матеріальних цінностей. Зокрема, не можна допускати видачу довіреності працівникам, що не відзвітували за раніше отримані цінності, також виписку довіреності, в якій не вказаний постачальник, найменування і кількість отримуваних цінностей. Ретельно перевіряються дати в документах, по яких оприбутковані матеріальні цінності після інвентаризації.

Необхідно також своєчасно укладати письмові договори про повну матеріальну відповідальність з обличчями, що здійснюють приймання, зберігання і відпустку цінностей, а також визначити круг посадовців, яким надано право підписувати документи на отримання, відпустку з складів матеріалів і видавати дозволу (пропуску) на вивіз матеріальних цінностей з підприємства.

2.2 Первинні документи з обліку руху виробничих запасів

В дистанції колії забезпеченням матеріальними цінностями зайнята система постачальних організацій. В Укрзалізниці організацію постачання виробничих запасів, тобто функції централізованого забезпечення підприємств залізничного транспорту товарно-матеріальними цінностями покладено на на служби матеріально-технічного забезпечення. При цьому, товарно-матеріальні цінності, які закупаються у постачальників, відвантажуються транзитом постачальниками безпосередньо підприємствам (структурно-технологічним підрозділам), залізничного транспорту. Відносини між ними щодо постачання ТМЦ регулюються шляхом укладання договорів.

На суму відвантажених постачальником ТМЦ виписується авізо (повідомлення) службам і надсилає їх дистанції колії або іншому виробничо-технологічному підрозділу залізниці вантажоодержувачу для підтвердження отримання ТМЦ та здійснення розрахунків. На підставі цих авізо, в підпорядкуванні якої знаходиться вантажоодержувач, здійснює контроль за роботою по актах звірки та проведенням розрахунків;

- служба НХ здійснює контроль за поставками в цілому по регіональним філіям;
- служба НФ здійснює контроль за складанням актів звірки та проведенню розрахунків;
- ЦФ - для проведення внутрішніх розрахунків.

Регіональна філія разом з авізо надсилає структурному підрозділу-вантажоодержувачу супроводжувальні документи на ТМЦ: рахунок-фактуру, податкову накладну на кожну партію відвантаженої продукції, товарно-транспортну накладну, сертифікати якості виробника продукції.

Приймання товарно-матеріальних цінностей від ЦХП проводиться за кількістю та якістю .

Виробничо-технологічний підрозділ - вантажоодержувач регіональних філій, прийнявши продукцію, акцептує протягом 2 днів після отримання відповідних документів на поставлену продукцію при умові її фактичного отримання (прийняття продукції), 5 екземплярів авізо і передає в галузеву службу, в підпорядкуванні якої знаходиться.

Начальник служби визначає своїм наказом відповідальних:

- за здійсненням контролю за поставлені ТМЦ (технічний працівник);
- за проведенням розрахунків (фінансовий працівник).

Визначені відповідальні особи постійно працюють з регіональними філіями з питань поставленої продукції підпорядкованим структурним підрозділам та проведенню розрахунків за них.

На підставі акцептованого структурним підрозділом авізо проводяться розрахунки.

При отриманні продукції, що не відповідає якості, комплектності, асортименту, кількості, передбаченими умовами договору, виробничо-технологічний підрозділ-вантажоодержувач повинен забезпечити відповідне складання повного пакету документів.

При складанні акту за участю представників регіональних філій, постачальника вирішується питання щодо подальшого розпорядження неякісною

продукцією у розмірах, визначених у акті приймання продукції, а саме:

- відмова покупця від прийняття продукції;
- повернення продукції;
- усунення недоліків на місці;
- прийняття продукції за нижчою ціною;
- до поставка комплектуючих, яких не вистачає.

Про прийняте рішення ставиться позначка у акті приймання запасів.

До врегулювання спірного питання виробничо-технологічний підрозділ вантажоодержувач таку продукцію приймає на відповідальне зберігання і обліковує її на позабалансовому рахунку 023 «Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні».

Структурний підрозділ - вантажоодержувач акцептує авізо на суму фактично отриманих ТМЦ, які відповідають специфікації до договору поставки, за виключенням неякісної продукції, нестач або бракованої продукції згідно складених рекламаций.

В 10-денний термін з дня отримання спірної продукції виробничо-технологічний підрозділ на підставі складених актів (рекламаций) заявляє від імені залізниці претензію до регіональної філії.

У разі, коли до претензії не додано всі документи, необхідні для її розгляду або неякісного складання акту (рекламаций) ЦХП в 10-денний термін з дня отримання повертає претензію залізниці з конкретним зазначенням недоліків складеного акту (рекламаций»).

Регіональна філія в 10-денний термін з моменту отримання претензії направляє від свого імені претензію постачальнику.

При неотриманні відповіді на протязі одного місяця регіональна філія подає позов до виробника продукції.

Якщо постачальник-нерезидент України, то претензії заявляються лише до регіональної філії. Випадки вияву прихованих дефектів продукції, порушення роботи обладнання протягом гарантійного терміну повинні бути обумовлені в договорах поставки з конкретним зазначенням відшкодування вартості ремонту,

сплати штрафних санкцій.

В разі, коли рішення прийнято не на користь регіональних філій, то регіональна філія передає їй дебіторську заборгованість за претензією, а регіональна філія відносить таку суму на збитки, визначає винних осіб для відшкодування завданих збитків.

В бухгалтерському обліку ця господарська операція відображається за дебетом субрахунку 944 «Сумнівні та безнадійні борги» та кредитом субрахунку 682 «Внутрішні розрахунки».

Щомісячно виробничо-технологічні підрозділи одержують акт звірки розрахунків з регіональної філії.

У разі включення до акту звірки неакцептованих сум, виробничо-технологічний підрозділ складає протокол розбіжностей і направляє його до служби для складання зведених даних щодо розрахунків з регіональної філії і передачі їх службі НФ для подальшої роботи.

Крім централізованого забезпечення деякі матеріальні цінності дистанція колії закуповує в інших підприємствах залізничного транспорту, а також в організаціях інших міністерств та відомств.

Для одержання матеріалів від постачальників уповноваженій особі видається довіреність форми № М-2 чи М-26.

Довіреність оформляється відповідно до наказу Міністерства фінансів України .

Довіреність в одному екземплярі видає бухгалтерія дистанції колії під розписку одержувачу. Кожна довіреність реєструється в «Журналі реєстрації довіреностей» форми № М-3, затверджені наказом Мінстату України, де одержувач розписується за одержання цієї довіреності.

Після отримання і доставки матеріальні цінності здаються на склад під розписку завідуючого складом на документі постачальника.

В дистанції колії визначені матеріально-відповідальні особи, перелік яких затверджується наказом начальника підрозділу.

Між матеріально-відповідальними особами та керівництвом дистанції колії

укладаються письмові угоди про матеріальну відповідальність згідно з положенням «Про визначення розміру і порядок покриття шкоди, заподіяної працівником підприємству, установі, організації залізничного транспорту, що входять до сфери управління Державної адміністрації залізничного транспорту України. Документальне оформлення операцій із сировиною, матеріалами здійснюється з використанням типових форм первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів.

Матеріали, які надходять на склад дистанції колії, повинні ретельно перевірятися на відповідність їх асортименту, кількості та якості. Їх надходження оформляється складанням прибуткових ордерів, форма № М-4 «Прибутковий ордер».

При встановленні невідповідності матеріалів, які надійшли до складу дистанції колії, їх якості і кількості з даними супровідних документів постачальника оформляється акт прийому матеріалів, форма № М-7 «Акт № про приймання матеріалів».

Акт складається в двох екземплярах приймальною комісією обов'язково з участю матеріально-відповідальної особи та представника постачальника або представника незацікавленої організації.

Акт затверджується керівником дистанції колії, або уповноваженою на це особою.

Після прийому матеріальних цінностей акти з прикладеними документами (товарно-транспортних накладних) передаються: один в бухгалтерію дистанції колії для обліку руху матеріальних цінностей, а другий - до відділу постачання для оформлення та направлення претензії постачальнику.

Даний документ оформляється також при прийомі матеріальних цінностей, які надійшли без документів. При наявності акту про прийом матеріалів прибутковий ордер не оформляється.

Для обліку і контролю за надходженням і оприбуткуванням матеріальних цінностей застосовується «Журнал обліку вантажів, що надійшли» форми №М-1.

Записи в журналі проводять працівники відділу постачання в міру

надходження матеріальних цінностей на склад дистанції колії на підставі товарно-транспортних документів, прибуткових ордерів, актів прийому матеріалів.

В журналі також робляться відмітки про запити, пов'язані з розшуком вантажів, які не надійшли.

Рахунки, отримані від складів матеріально-технічного забезпечення та від постачальників, з прикладеними до них підтверджуючими документами (вимогами, накладними, актами, прибутковими ордерами та іншими), являються підставою для оприбуткування матеріальних цінностей бухгалтерією дистанції колії.

Матеріали, які придбані підзвітними особами, здаються в комору разом з підтверджуючими документами. На підставі цих документів комірник складає в одному екземплярі «Прибутковий ордер» форми № М-4. Після цього копія товарного чека додається до авансового звіту, який разом з підтверджуючими документами здається до бухгалтерії дистанції колії. В бухгалтерії авансовий звіт перевіряється, підписується бухгалтером і після затвердження керівником дистанції колії, або особою, на це уповноваженою, приймається до обліку.

Рух матеріалів між цехами чи іншими підрозділами дистанції колії оформляється складанням накладної-вимоги форми № М-11 «Накладна-вимога на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів», в якій вказується причина передачі матеріалів. Накладна - вимога складається в двох екземплярах, один із яких є підставою для оприбуткування одержаних цінностей, а другий повертається особі, яка здала матеріальні цінності, для пред'явлення його в бухгалтерію дистанції колії.

По лімітно-забірним карткам відпускають такі матеріали, які споживаються систематично, із дня в день. Використовуються лімітно-забірні картки форм № М-8 і М-9, М-28 і М-28а.

Форма № М-8 «Лімітно-забірна картка» використовується для багаторазового відпуску одного номенклатурного номеру матеріалів протягом одного місяця.

Форма № М-9 «Лімітно-забірна картка» - для чотирьохразового відпуску

лімітних матеріалів, які відносяться на один вид витрат.

Форма № М-28 «Лімітно-забірна картка» використовується для відпуску матеріалів на будівельні об'єкти, ведеться на протязі всього періоду будівництва і знаходиться у виконавця робіт.

Одночасно складається щомісячна «Лімітно-забірна картка» форми № М-28а, яка знаходиться на складі. При відпуску матеріалів зі складу комірник розписується в лімітно-забірній картці форми № М-28, а одержувач - в лімітно-забірній картці форми М-28а.

Лімітно-забірні картки застосовуються з метою контролю за витратою матеріалів, на які встановлені норми витрат на одиницю або на визначений обсяг робіт, а також з метою скорочення кількості документів по відпуску.

Лімітно-забірні картки виписуються в двох екземплярах на кожний об'єкт терміном на один місяць. Один екземпляр до початку місяця передається цеху, другий - коморі. Відпуск матеріалів на виробництво здійснюється складом за пред'явленням представником цеху свого екземпляру лімітно-забірної картки. Комірник проставляє в обох екземплярах лімітно-забірної картки дату, кількість відпущених матеріалів, залишок ліміту по кожному номенклатурному номеру матеріалів. В лімітно-забірній картці цеху розписується комірник, а в лімітно-забірній картці складу - представник цеху.

По лімітно-забірній картці ведеться також облік матеріалів, які не були використані на виробництві (повернення). Повернення матеріалів в комору відзначається в лімітно-забірній картці по графі «Повернено». При поверненні матеріалів в обох екземплярах карт проставляється кількість повернених матеріалів і збільшується кількість по графі «Залишок ліміту», а записи засвідчуються підписами комірника та особи, яка повернула матеріали.

Понадлімітний відпуск матеріалів і заміна одних видів матеріалів іншими допускається тільки з дозволу начальника дистанції колії, головного інженера або осіб, на це уповноважених. У цьому випадку для обліку матеріалів використовується «Акт-вимога на заміну (додатковий відпуск) матеріалів» форми № М-10, який одночасно являється підставою для їх списання. Ця форма також

використовується для заміни одних матеріалів іншими.

По закінченні місяця або по використанню ліміту комірник закриває лімітно-забірні картки і підсумки по кожному номенклатурному номеру записує, як витрата в картки складського обліку матеріалів форми № М-12 «Картка № складського обліку матеріалів».

Після цього закриті лімітно-забірні картки передаються до бухгалтерії разом з іншими документами, де вони звіряються з другими екземплярами лімітно-забірних карт, які надійшли від начальників чи представників цехів.

За вимогами проводиться відпуск матеріалів, потреба в яких протягом місяця виникає періодично, або матеріалів понад встановленого ліміту, а також дефіцитних матеріалів, які вимагають особливого контролю.

Перелік дефіцитних матеріалів складається виробничо-технічним відділом і затверджується начальником дистанції колії.

Вимоги виписують цехи-споживачі. Комірник відмічає в них кількість відпущених матеріалів.

Документом, який відображає рух матеріалів та їх залишки на складі, являється «Матеріальний звіт» форми № М-19.

Матеріальний звіт складається щомісячно в одному екземплярі, підписується матеріально-відповідальною особою і з прикладеними до нього документами по надходженню і використанню надається до технічного відділу дистанції колії для перевірки відповідності фактично використаних матеріальних цінностей встановленим нормам.

Після перевірки матеріальний звіт візується робітником технічного відділу, затверджується начальником дистанції колії або особою на це уповноваженою і передається до бухгалтерії дистанції колії.

В матеріальні звіти, як правило, повинні включатися всі матеріали, які є і були в наявності на складі (коморі), незалежно від того був чи не був рух цих матеріалів у звітному місяці.

Залишки матеріалів на початок місяця переносяться матеріально-відповідальною особою в матеріальний звіт із перевірених звітів за минулий

місяць. Разом з матеріальним звітом в бухгалтерію дистанції колії пред'являється «Реєстр приймання-здавання документів» форми № М-13. Цей реєстр складається матеріально-відповідальною особою в одному екземплярі і здається в бухгалтерію дистанції колії разом з первинними документами по надходженню і використанню матеріалів.

В бухгалтерії перевіряються надані до матеріального звіту документи, правильність їх запису в звіт і правильність залишків, обчислених по кожному найменуванню матеріалів. Матеріальний звіт щодо товарно-матеріальних цінностей, які відносяться до технологічного не знижувального запасу, складається окремо.

2.3 Аналітичний облік виробничих запасів

Для обліку запасів підприємства використовують активні рахунки класу 2, які призначені для узагальнення інформації про наявність і рух тих, що належать підприємству предметів праці, призначених для обробки, переробки, використання у виробництві і для господарських потреб за допомогою синтетичного обліку неможливо контролювати наявність та рух кожного виду товарно-виробничих запасів. Для отримання деталізованої інформації, необхідної для управління запасами, за їх окремими видами та процесами, організовується аналітичний облік.

Деталізація аналітичного обліку виробничих запасів обумовлена, по-перше, наявністю великої кількості складів для їх зберігання; по-друге, значною їх номенклатурою; по-третє, складною організаційною та виробничою структурами підприємства тощо. До окремих рахунків синтетичного обліку та субрахунків можуть бути відкриті рахунки аналітичного обліку, які дозволяють визначити їх обсяг в цілому та за кожним видом окремо в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 - Розрізи аналітичного обліку виробничих запасів

Субрахунки рахунку 20 «Виробничі запаси»	Розріз аналітики
1	2
201 «Сировина й матеріали»	В розрізі видів та груп сировини, місць робіт за минулий рік зберігання та матеріально відповідальних осіб
202 «Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби»	В розрізі купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів, місць зберігання та матеріально відповідальних осіб
203 «Паливо»	В розрізі видів палива, місць зберігання та матеріально відповідальних осіб
204 «Тара й тарні матеріали»	В розрізі видів тари й тарних матеріалів і матеріально відповідальних осіб
205 «Будівельні матеріали»	За видами (групами) та окремими об'єктами будівельних матеріалів
206 «Матеріали, передані в переробку»	В розрізі видів, який забезпечує отримання даних про підприємство-переробника та контроль за операціями з переробки, за відповідними витратами
207 «Запасні частини»	За місцями зберігання й однорідними групами (механічна група, електрична група тощо). Аналітичний облік машин, обладнання, двигунів, вузлів та агрегатів обмінного фонду також ведеться за групами: придатні до експлуатації (нові та відновлені); що підлягають відновленню (на складі), що знаходяться в ремонті
208 «Матеріали сільськогосподарського призначення»	За групами та видами матеріалів сільськогосподарського призначення в розрізі їх номенклатури
209 «Інші матеріали»	За видами та групами інших матеріалів

Аналітичний облік запасів в дистанції колії здійснюється відповідно до Класифікатора матеріально-технічних ресурсів, які використовуються на залізничному транспорті України, затвердженого наказом Укрзалізниці.

Кількісний облік матеріальних цінностей ведеться в коморі дистанції колії на картках складського обліку матеріалів форми № М-12 «Картка № складського обліку матеріалів».

На кожний номенклатурний номер матеріалів відкривається окрема картка, яка заповнюється на підставі первинних прибутково-витратних документів в день здійснення операції. На титульній частині картки вказуються: номер складу, найменування матеріалів, номенклатурний номер, марка, сорт, розмір, одиниця виміру, ціна та норматив запасу. Наявність в картках складського обліку нормативу запасів дає можливість комірнику систематично контролювати стан фактичних запасів, їх відповідність встановленим нормативам і приймати

необхідні заходи до поповнення чи скорочення запасів.

В картках також відмічаються місця зберігання матеріалів на стелажах та в інших місцях. До місць зберігання матеріальних цінностей прикріплюється «Матеріальний ярлик» форми № М-16.

Матеріальний ярлик заповнюється завідуючим складом на кожний номенклатурний номер матеріальних цінностей і призначений для відображення характеристики матеріалів кожного номенклатурного номера, безпосередньо в місцях зберігання.

На початку року на матеріали відкриваються нові картки, в які переносяться перевірені залишки матеріалів за даними карток минулого року. В подальшому (протягом року) нові картонки відкриваються по мірі надходження тих видів матеріалів, яких не було в залишку на початку року.

На матеріали, які не мали руху на протязі року, при перенесенні залишків вказується дата їх надходження в дистанції колії.

Щоденно в картках складського обліку записуються всі операції по надходженню і витратах матеріалів. Підставою для записів являються оформлені установленим порядком первинні документи. Після кожного запису в картці визначається і записується залишок матеріалу.

Сортові картки групуються в картотеці за порядком облікових розділів, а в середині розділів - за порядком номенклатурних номерів.

По закінченні року, після відкриття нових карток на матеріали, старі картки вилучаються із картотеки. При цьому підраховується їх загальна кількість, потім картки брошуруються і здаються на зберігання.

Порушення встановлених вимог ведення складського обліку ускладнює процес обробки документів у бухгалтерії і перешкоджає отриманню оперативної, повної, достовірної, неупередженої і точної інформації про рух запасів

Видача готового форменого одягу із складу працівникам підрозділу і проведення розрахунків за нього здійснюється відповідно до наказу Укрзалізниці за вимогами. Вимоги на формений одяг виписуються в трьох екземплярах (якщо формений одяг працівники одержують безпосередньо із складу) і двох

екземплярах (в разі одержання форменого одягу із складу дистанції колії) працівником бухгалтерії виробничо-структурного підрозділу, реєструються , підписуються головним бухгалтером і керівником. На вимозі ставиться штамп виробничо-структурного підрозділу (дистанції колії).

У всіх екземплярах вимог вказують: номер і дату їх виписки, найменування підприємства-споживача і підприємства-постачальника; прізвище, ім'я та по батькові, посада працівника , який отримує формений одяг, його табельний номер, номер цеху (відділу); найменування і вид форменого одягу, код одиниці виміру, затребувана кількість.

При видачі форменого одягу із складу комірник у всіх екземплярах вимог вказує: номер складу, кількість відпущеного одягу, а в першому екземплярі вимоги, який являється підставою для списання форменого одягу зі складу, крім того, номенклатурний номер і порядковий номер запису по картках складського обліку. Працівник, який одержує формений одяг, розписується у всіх екземплярах вимоги. Третій екземпляр вимоги видається працівнику на руки і служить дозволом на винос із складу форменого одягу.

Перший і другий екземпляри комірник передає до бухгалтерії виробничо-структурного підрозділу.

В разі відсутності на складі форменого одягу необхідного розміру і зросту для працівників виробничо-структурних підрозділів може здійснюватися пошив форменого одягу в ательє в індивідуальному порядку.

Готовий формений одяг видається із ательє по квитанції і довіреності виробничо-структурного підрозділу-замовника.

Ательє, яке виконує замовлення, пред'являє рахунки виробничо-технологічним підрозділам за виконані роботи.

При організації експлуатаційної роботи, технічного обслуговування та ремонту тягового рухомого складу з метою зниження втрати потужності на тертя, відведення тепла і захисту вузлів тертя від корозії застосовуються мастильні матеріали.

Ефективність роботи вузлів та агрегатів залежить, як від точності вибору

мастильного матеріалу, так і від кількості його використання в процесі його експлуатації та ремонту.

При роботі машин і механізмів витрати масел та мастил складаються з: неминучих витрат масел та мастил в процесі їх функціонування (вони поповнюються під час технічного обслуговування); витрат масел та мастил під час ремонту деталей і вузлів; планових замін масел та мастил, позапланових замін масел та мастил через досягнення бракувальних показників якості.

При видачі форменого одягу із складу комірник у всіх екземплярах вимог вказує: номер складу, кількість відпущеного одягу, а в першому екземплярі вимоги, який являється підставою для списання форменого одягу зі складу, крім того, номенклатурний номер і порядковий номер запису по картках складського обліку. Працівник, який одержує формений одяг, розписується у всіх екземплярах вимоги. Третій екземпляр вимоги видається працівнику на руки і служить дозволом на винос із складу форменого одягу. Перший і другий екземпляри комірник передає до бухгалтерії виробничо-структурного підрозділу. В разі відсутності на складі форменого одягу необхідного розміру і зросту для працівників виробничо-структурних підрозділів може здійснюватися пошив форменого одягу в ательє в індивідуальному порядку.

Готовий формений одяг видається із ательє по квитанції і довіреності виробничо-структурного підрозділу-замовника. Ательє, яке виконує замовлення, пред'являє рахунки виробничо-технологічним підрозділам за виконані роботи.

2.4 Синтетичний облік виробничих запасів

Всі матеріальні цінності, які надходять в дистанції колії, повинні бути своєчасно оприбутковані на склад, що оформляється бухгалтерськими записами: за дебетом рахунку 20 «Виробничі запаси» і кредитом субрахунків 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками», 372 «Розрахунки з підзвітними

особами» та ін.

На субрахунку 201 «Сировина й матеріали» враховується значна частина виробничих запасів господарства.

До цього субрахунку відкриті такі рахунки третього порядку, які використовуються виробничо-структурними підрозділами господарства:

- 2010 «Сировина й матеріали»;
- 2014 «Формений одяг»;
- 2015 «Мастильні матеріали» та четвертого порядку:
- 20161 «Технологічний не знижувальний запас сировини й матеріалів господарства».

На субрахунку 2010 «Сировина й матеріали» відображаються наявність та рух сировини і основних та допоміжних матеріалів, які необхідні для організації роботи.

На субрахунку 2014 «Формений одяг» ведеться облік наявності та руху форменого одягу, який знаходиться на складі чи в коморі. В бухгалтерському обліку дистанції колії облік мастильних матеріалів здійснюється на субрахунку 20100 «Матеріали».

Надходження мастильних матеріалів на рахунках бухгалтерського обліку відображаються за дебетом субрахунку 20100 «Матеріали» і кредитом 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» в разі придбання безпосередньо у постачальника або кредитом 6834 «Розрахунки дирекцій залізничних перевезень і галузевих служб з підвідомчими підрозділами» в разі централізованого постачання. Витрати мастильних матеріалів відображаються за дебетом субрахунків обліку витрат за відповідними статтями Номенклатури витрат основних видів економічної діяльності залізничного транспорту України та кредитом субрахунку 201 «Матеріали». В бухгалтерському обліку дистанції колії облік мастильних матеріалів здійснюється на субрахунку 20100 «Матеріали».

У бухгалтерському обліку підрозділу операції з надходження виробничих запасів відображаються таким чином:

- за дебетом рахунку 20 «Виробничі запаси» і кредитом субрахунку 631

«Розрахунки з вітчизняними постачальниками» - оприбутковано фактично отримані ТМЦ на підставі товарно-транспортної накладної, акту прийому передачі;

– за дебетом субрахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» і кредитом субрахунку 6834 «Розрахунки дирекцій залізничних перевезень і галузевих служб з підвідомчими підрозділами» - проведення розрахунків за поставлені ТМЦ (акцепт авізо);

– за дебетом субрахунку 641 «Розрахунки за податками» і кредитом субрахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» - відображено податковий кредит по ПДВ на суму отриманих ТМЦ.

Господарські операції з надходження виробничих запасів розглянемо у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 - Господарські операції з надходження виробничих запасів

Зміст операції	Дебет	Кредит	Сума, тис. грн
1	2	3	4
Оприбуткування матеріали від іншого виробничого підрозділу своєї залізниці (авізо)	20100	6835	83857,4
Оприбуткування матеріали від постачальників та підрядчиків без рахунку-фактури (невідфактурована поставка)	20100	6311	2559340,0
Оприбуткування матеріали (невідфактурована поставка)	20100	6311	263215,0
Оприбуткування будівельних матеріалів від іншого виробничого підрозділу своєї залізниці	205	6835	3105780,9
Оприбуткування форменого одягу	20140	6835	24567,8

Із складу матеріали відпускаються виробничим цехам, дільницям свого структурного підрозділу, дистанції колії, виробничо-технологічним підрозділам своєї регіональної філії, а також при реалізації на сторону. При відпуску матеріалів на виробництво дебетується рахунок 23 «Виробництво» і кредитується рахунок 20 «Виробничі запаси», відпуск виробничо-технологічним підрозділам своєї залізниці проводиться за дебетом субрахунку 6834 «Розрахунки дирекцій залізничних перевезень і галузевих служб з підвідомчими підрозділами» і оформляється випискою повідомлення (авізо). Витрати мастильних матеріалів

відображаються за дебетом субрахунків обліку витрат за відповідними статтями Номенклатури витрат та кредитом субрахунку 201 «Матеріали». В бухгалтерському обліку дистанції колії облік мастильних матеріалів здійснюється на субрахунку 20100 «Матеріали».

При реалізації виробничих запасів на сторону їх собівартість списується в дебет субрахунку 943 «Собівартість реалізованих виробничих запасів». При цьому відображається дохід за реалізовані виробничі запаси за дебетом рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та кредитом субрахунку 712 «Дохід від реалізації інших оборотних активів».

Господарські операції зі списання виробничих запасів розглянемо у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Господарські операції зі списання виробничих запасів

Зміст операції	Дебет	Кредит	Сума, тис. грн
1	2	3	4
Списані матеріали іншому виробничого підрозділу своєї залізниці	683	20100	33857,4
Списані матеріали на перевезення	2336	20100	29340,0
Списані матеріали, які реалізовані	943	20100	63215,0
Списані матеріали на загальновиробничі потреби	91166	20100	5780,9
Списаний формений одяг	91166	20140	7890,0

При відпуску запасів у виробництво, продаж та іншому вибутті оцінка їх здійснюється за одним з методів згідно наказу про облікову політику вартості перших за часом надходження запасів (ФІФО)

2.5 Організація матеріального забезпечення виробничих запасів

Виробничі запаси, які зберігаються до моменту їх використання на складах, утворюють запас, який необхідно нормувати. Норми запасів встановлюють по кожному найменуванню, сорту і розміру, що являється

обов'язковою умовою системи управління запасами.

Безперервність будь-якого виробничого процесу вимагає постійного забезпечення його матеріалами, запасними частинами, механізмами і іншими засобами, які в своїй сукупності складають матеріально-технічні ресурси. Для безперебійного забезпечення цими ресурсами на залізничному транспорті існує система органів матеріально-технічного забезпечення.

Основними завданнями, що вирішуються в процесі матеріально-технічного забезпечення, є: визначення потреби в матеріальних ресурсах і ув'язка цих потреб з можливостями їх покриття; пошук постачальників продукції і встановлення з ними господарських зв'язків; вибір найбільш раціональної форми постачання і виду транспорту; кількісне і якісне приймання і організація надійного зберігання матеріалів на складах; відпустка і доставка матеріалів споживачам; розробка норм виробничих перехідних запасів матеріалів і контроль за їх рівнем; ведення обліку руху матеріальних цінностей.

Норма витрати матеріальних ресурсів є основною величиною, на базі якої визначається потреба в цих ресурсах. Під нормою витрати матеріальних ресурсів розуміється гранично допустима їх витрата на виготовлення одиниці продукції або виконання вимірника роботи при довершеній технології і організації виробництва продукції (роботи). Структурними складовими норми витрати матеріалу є: чиста (корисний) його витрата і технологічні відходи і втрати.

Чиста (корисна) витрата матеріалу на виріб є тією кількістю, яка речовинний увійшла до цього виробу (корисно витрачено). До технологічних відходів матеріалу відносять ту кількість, яка не може бути використане по прямому призначенню при виготовленні якоїсь продукції (виконанні роботи), але може бути використано при виготовленні іншої продукції. До втрат матеріалів слід відносити кількість матеріалу безповоротне те, що втрачається в процесі виробництва продукції (роботи).

У практиці планування роботи залізничного транспорту і його матеріально-технічного забезпечення застосовують різні вимірники продукції (роботи), на яких встановлюють норми витрати. Наприклад, на виробництво нової продукції

(зокрема, запасних частин) норми витрати встановлюють, як правило, на одиницю виробу - на 1 шт. (100 шт., 1000 шт.) або на 1 т (наприклад, в виробництві); на ремонт рухомого складу - на одиницю ремонту по видах ремонту і типах (серіям) рухомого складу.

Залежно від ступеня деталізації нормованих матеріалів норми витрати діляться на специфіковані і зведені. Специфіковані встановлюють для кожного конкретного виду матеріалу з деталізацією по сортах, розмірах, марках, а зведені - для певних груп однорідних матеріалів.

За масштабом застосування норми витрати підрозділяються на індивідуальні і укрупнені (групові).

На залізничному транспорті застосовують два основні методи визначення норм витрати матеріальних ресурсів: розрахунковий і досвідчений.

Сутність розрахункового методу полягає в тому, що норму витрати визначають шляхом розрахунків до початку виготовлення продукції. Для використання цього методу необхідно знати повну характеристику виробляємої продукції, характеристику використовуваного матеріалу, технологію виготовлення продукції.

Досвідчений метод полягає у визначенні норм витрати на основі досвідчених даних, що отримуються в лабораторних або виробничих умовах. Ці дані отримують на основі спостережень, вимірів і т.п. При використанні досвідченого методу повинен дотримуватися ряд вимог: кількість спостережень (вимірів) повинна бути достатньою, щоб робити представницькі висновки; випадки браку, заміни відсутніх матеріалів іншими не повинні враховуватися.

На структурних підрозділах залізничного транспорту застосовують ще так званий звітно-статистичний метод нормування. При цьому методі норми визначають, виходячи із звітних даних про витрату матеріалів і запасних частин на одиницю продукції або робіт. Тим часом дані про фактичну витрату відображають не тільки досягнуту за звітний період економію, але і випадки перевитрати, викликані поганою організацією виробництва, ремонту, експлуатації рухомого складу, будівництва, порушенням встановленої технології,

нераціональним використанням матеріалів. Тому звітно-статистичний метод нормування не є прогресивним і може застосовуватися лише в тих випадках, коли норми не можна визначити першими двома методами.

У практичній роботі по нормуванню використовують наступні основні показники використання матеріалів: коефіцієнт використання, коефіцієнт виходу придатного продукту, витратний коефіцієнт, коефіцієнт розкрою .

Коефіцієнт використання визначають діленням чистої (корисного) витрати на норму витрати. Значення цього коефіцієнта не може бути більше одиниці; навіть при безвідходній технології він буде рівний одиниці.

Коефіцієнт виходу придатного продукту розраховують відношенням кількості отриманого продукту до кількості фактично витраченої початкової сировини .

Витратний коефіцієнт є показник, зворотний коефіцієнту використання матеріалів. Він визначається відношенням норми витрати матеріалу до чистої (корисного) його витрати.

Коефіцієнт розкрою характеризує раціональність використання листових, рулонних, довгомірних матеріалів. Його визначають відношенням площі (довжини) всіх видів заготовок, що отримуються з початкового матеріалу, до площі (довжини) використаного початкового матеріалу. При цьому розкрій буває індивідуальний і комбінований. При індивідуальному розкрої з початкового матеріалу викроюють заготовки однакових розмірів, а при комбінованому — різних розмірів і конфігурацій. При комбінованому розкрої норму витрати матеріалу на індивідуальну деталь (заготівку) визначають таким чином: спочатку обчислюють загальний коефіцієнт розкрою, а потім площу (довжину) індивідуальної заготівки ділять на цей загальний коефіцієнт розкрою.

Норми витрати повинні встановлюватися з урахуванням технічного прогресу, передових методів праці, що забезпечують найбільш раціональне і ефективне використання матеріальних ресурсів. Встановлення прогресивних норм витрати приводить до економії матеріалів на виробництво одиниці продукції (робіт), що дозволяє при незмінній кількості матеріалів випустити більше

продукції або виконати більший об'єм робіт. Причому, відсоток зростання випуску продукції з даної кількості матеріалу завжди по чисельному значенню буде більше відсотка зниження норми витрати матеріалу на одиницю продукції (робіт).

Визначення потреби в матеріальних ресурсах є найбільш важливим етапом планування і організації постачання. Від того, наскільки правильно вона буде визначена, залежить рівень забезпечення матеріальними ресурсами запланованої програми робіт. При визначенні матеріальної потреби повинен бути врахований весь об'єм робіт на плановий період: по експлуатаційній діяльності залізниць; ремонту рухомого складу; промислового виробництва (включаючи виготовлення запасних частин рухомого складу, машин і механізмів); ремонту і поточному змісту будівель і споруд; капітальному будівництву.

У практиці розробки планів постачання застосовують різні методи визначення потреби в матеріальних ресурсах. Вибір методу обумовлюється виглядом і призначенням матеріальних ресурсів, об'ємом і характером їх споживання, етапом планування, наявністю необхідних даних для розрахунку.

Основним, найбільш загальним методом визначення матеріальної потреби є розрахунок по нормах витрати - метод безпосереднього розрахунку. Суть його полягає в тому, що потребу в матеріальних ресурсах розраховують як твір об'єму робіт, виражених в певних вимірниках, на норму витрати матеріалів на цього вимірника. Оскільки один і той же матеріал може бути потрібним для виконання різних видів робіт, то загальна потреба в даному матеріалі складається з потреб його на кожен вид робіт.

Методом безпосереднього розрахунку визначають потребу в багатьох видах ресурсів. Проте розрахунки потреби в різних ресурсах (наприклад, в паливі) з використанням цього методу можуть істотно відрізнятися один від одного.

Різні види палива мають різні теплотворні здібності, тому для порівняння видів палива між собою і визначення потреби в них введено поняття «умовне паливо», за яке прийнято паливо з теплотворною здатністю 29307 кДж/кг (7000 ккал/кг). Решта видів палива переводиться в умовне через калорійні паливні

еквіваленти, які є відношенням теплотворної здатності натурального палива до теплотворної здатності умовного палива. Для перекладу натурального палива в умовну його кількість множують на калорійний еквівалент, а для перекладу умовного палива в натуральну кількість умовного палива ділять на цей еквівалент.

Потреба в паливі для опалювання будівель залежить від тривалості опалювального періоду, середньої за опалювальний період температури зовнішнього повітря, встановленої температури повітря усередині будівлі і норми витрати умовного палива.

За деякими матеріалами і виробами (крівлі, труби водопровідні, кабелі силові і ін.) потреба може визначатися по нормативних термінах їх служби. Знаючи наявність, наприклад, покрівельних матеріалів в експлуатації і нормативний термін їх служби, можна розрахувати загальну площу крівлі, що підлягає заміні, тобто потреба в покрівельних матеріалах для ремонтних цілей.

Термін служби виражається не тільки в часі (роки, місяці, годинник), але і в одиницях проведеної роботи (наприклад, в кілометрах пробігу). По термінах служби, виражених в пробігу, може бути визначена потреба в запасних частинах рухомого складу, автомобільних покришках і т.п. Потреба може бути визначена також по відсотках змінюваності деталей і вузлів по видах ремонту.

У практиці планування матеріально-технічного забезпечення розрізняють потреба до витрати і потреба до заготівки (замовленню, завезенню). Матеріальною потребою до витрати називається потреба в матеріальних ресурсах на задану виробничу програму, тобто та кількість матеріальних ресурсів, яка буде витрачено при виконанні передбаченого планом об'єму робіт.

Для забезпечення безперебійності матеріально-технічного забезпечення необхідно мати деякий виробничий перехідний запас матеріалів. Величина цього запасу складається з трьох частин: поточною, страховою і підготовчою. Поточний запас призначений для забезпечення безперебійності постачання в період між двома суміжними постачаннями матеріалу. Страховий запас створюється на випадок відхилень постачань матеріалу постачальниками від тих термінів, які

передбачені в договорі. Підготовчий запас призначається на час вивантаження матеріалу, що поступив, його приймання і аналізу якості, підготовки до виробничого споживання і т.п.

Необхідність утворення запасів матеріальних ресурсів обумовлюється багатьма чинниками. Від розмірів цих запасів багато в чому залежить не тільки робота залізниць, але і об'єм що відволікаються з сфери активного використання матеріальних ресурсів. Тому визначення раціональної величини запасу є важливим резервом підвищення ефективності роботи матеріально-технічного забезпечення. При цьому під раціональним розміром запасу розуміють визначення такого розміру запасу, при якому найкращим чином досягається поставлена мета.

Основними економічними чинниками, що визначають величину виробничого запасу, є витрати по заповненню запасу, по зберіганню (змісту) запасу і втрати від дефіциту (збитки із-за браку матеріалу в запасі).

При розрахунку величини запасу необхідно враховувати ті або інші обмеження, якими можуть бути сума оборотних коштів, площа (об'єм) складу, вантажопідйомність транспортних засобів і т.п.

Для планування і обліку об'єму роботи організацій постачання залізниць використовують показник товарообігу, який є вартісною оцінкою всієї маси продукції, належного постачання або поставленою споживачам при тому або іншому ступені участі постачальницької організації. У організаціях постачання залізниць розробляють плани товарообороту по заготівці і по реалізації і відпустці.

Організації матеріально-технічного забезпечення залізниць повинні поставляти матеріали не тільки в повному об'ємі, але і у встановленому асортименті. Аналіз виконання плану товарообігу по асортименту проводять по матеріальних групах, а усередині груп - по видах матеріалів. Для визначення ступеня виконання плану товарообігу в розрізі матеріальних груп необхідно обчислювати реалізацію і відпустку в межах плану по кожній матеріальній групі. Перевищення фактичного об'єму реалізації і відпустки матеріалів над плановим по кожній матеріальній групі слід розглядати як розмір надпланової реалізації і

відпустки, який в рахунок виконання плану по асортименту не повинен прийматися, тобто перевищення об'єму фактичної реалізації і відпустки над плановою по одній матеріальній групі не повинне зараховуватись в покриття недовиконання об'єму реалізації і відпустки по іншій матеріальній групі.

Процес матеріально-технічного забезпечення пов'язаний з певними витратами, які є вираженими в грошовій формі витратами живої і упередженої праці по доведенню матеріальних ресурсів від постачальників до споживачів.

Ці витрати можна розділити на чотири групи: по завезенню матеріалів, по зберіганню і відпустці матеріалів, непродуктивні, за змістом апарату управління.

Розрахунок нормативу запасів товарно-матеріальних ресурсів здійснюється відповідно до Методики розрахунку нормативу запасів матеріально - технічних ресурсів на залізничному транспорті. У підрозділах для контролю за відхиленням фактичного залишку матеріалів від встановлених норм запасу і для контролю залишків матеріалів, які залишаються без руху, складається довідка про відхилення фактичного залишку матеріалів від установлених норм запасу.

Довідка складається в одному екземплярі завідуючим складом (комірником), який повинен своєчасно повідомляти керівництво дистанції колії про відхиленнях фактичного залишку матеріалів від встановленої норми запасу і про залишки матеріалів, які знаходяться без руху. Довідка заповнюється на підставі даних складського обліку матеріалів.

Оскільки кожна операція повинна бути документально оформлена і відображена в синтетичному і аналітичному обліку, то масовість операцій робить цей процес одним із найбільш трудомістких ділянок бухгалтерської праці.

Бухгалтерський облік виробничих запасів повинен забезпечувати своєчасне складання та надання до вищестоящих органів достовірної звітності про наявність виробничих запасів, їх витратах в процесі виробництва.

2.6 Інвентаризація виробничих запасів і відображення її результатів в обліку

На підприємствах залізничного транспорту в відповідності з Положенням про бухгалтерські звіти і балансах інвентаризація сировини, матеріалів, запасних частин і інших матеріальних цінностей проводиться не менше одного разу на рік, зазвичай перед складанням річного звіту, але не раніше 1 жовтня. Для інвентаризації палива на складах залізниць встановлені наступні обов'язкові терміни: 1 квітня, 1 липня і 1 жовтня.

Крім того, всі цінності обов'язково інвентаризуються при зміні матеріально-відповідальної особи, за наявності обставин, що викликають сумнів в їх збереженні (у разі злому дверей, замків п приміщеннях, де зберігаються матеріали, після пожежі і т. п.), при передачі частин підприємств іншим підприємствам і організаціям.

Керівник підприємства і головний бухгалтер несуть відповідальність за правильне і своєчасне проведення інвентаризацій.

Для проведення інвентаризації на підприємстві створюється інвентаризаційна комісія у складі заступника начальника підприємства - голова комісії, начальника обліково-контрольної групи або представника централізованої бухгалтерії (або головного бухгалтера підприємства) — заступник голови комісії і представників відділів виробничого і постачання. Склад і календарний план роботи інвентаризаційної комісії оголошуються наказом по підприємству. Тим же наказом призначаються робочі комісії, що створюються в цехах і інших підрозділах. У них беруть участь начальники цехів і бухгалтерські працівники.

При необхідності до роботи інвентаризаційної комісії притягуються особи, що мають спеціальні знання або кваліфікацію.

В процесі інвентаризації члени комісії перевіряють в натурі наявність об'єктів інвентаризації, звіряють натурні показники з даними обліку, виявляють предмети, що прийшли в непридатність, встановлюють причини недостач і

надлишків, а також винних в цьому осіб.

Іноді виникає потреба в проведенні позаплановою повною чи часткової інвентаризації в обліково-контрольних цілях. У таких випадках перевірка наявності матеріалів може проводитися безпосередньо по розпорядженню головного бухгалтера (начальника обліково-контрольної групи) без утворення комісії.

Інвентаризація зазвичай проводиться за станом на 1-е число місяця.

У матеріально-відповідальних осіб до початку інвентаризації відбираються розписки в тому, що всі документи по приходу і витраті цінностей здані в обліковий-контрольну групу (бухгалтерію) підприємства і що ніяких не оприбуткованих або не списаних цінностей у них нема.

До початку інвентаризації повинна бути закінчена обробка всіх документів по приходу і витраті матеріальних цінностей, проведені записи в регістрах аналітичного обліку і виведені залишки на день інвентаризації. На складах і в коморах необхідна сировина, матеріали і інші цінності розсортувати і укласти по найменуванням, сортах, розмірах, вивісити ярлики з докладними відомостями, що характеризують ці цінності, з вказівкою їх якості, кількості, ваги або міри.

Інвентаризація матеріальних цінностей проводиться по кожному місцю зберігання і відповідальній особі. Залишки в натурі перевіряються при обов'язковій участі матеріально-відповідальних осіб (комірників, начальників цехів і ін.).

Кількість цінностей, що є в наявності, визначається підрахунком, зважуванням, обміром і т.д. Якщо матеріали зберігаються в непошкодженій упаковці, в якій вони отримані від постачальника, то їх кількість може бути визначена на підставі документів при обов'язковій вибірковій перевірці в натурі. Масу або об'єм навалювальних матеріалів можна визначити шляхом технічних розрахунків, про що в інвентаризаційному описі робиться відмітка.

Результати інвентаризації фіксуються в інвентаризаційних описах (актах), які складаються окремо на кожен вид цінностей, що враховуються на тому або іншому рахунку і субрахунку (матеріали, тара, запасні частини і т. п.), по

кожному місцю знаходження або зберігання цінностей і матеріально-відповідальній особі. На цінності, що належать іншим господарствам, складаються окремі описи.

Для контролю і усунення помилок залишки цінностей одночасно записуються в двох описах. Одна з них ведеться членом інвентаризаційної комісії, інша - матеріально-відповідальною особою.

Після закінчення кожної сторінки опису робиться звірка записів в обох її екземплярах. Сторінки підписуються всіма членами комісії і матеріально-відповідальною особою з вказівкою прописом числа порядкових номерів матеріальних цінностей, записаних на сторінці, і загального підсумку кількостей цих цінностей в натуральних показниках незалежно від виду одиниці їх вимірювання (штуки, кілограми, метри і т. д.).

На останній сторінці опису, складеній членом інвентаризаційної комісії, підписуються всі члени комісії, а матеріально-відповідальна особа дає розписку наступного змісту: «Всі цінності, пойменовані в справжньому інвентаризаційному описі, комісією перевірені в натурі у моїй присутності і внесені до опису, у зв'язку з чим претензій до інвентаризаційної комісії не маю. Цінності, перераховані в описі, знаходяться на моєму відповідальному зберіганні». Цей екземпляр опису передається в бухгалтерію, а другий екземпляр залишається у матеріально-відповідальній особі.

При необхідності виправлень в описах (актах) неправильні дані закреслюються так, щоб їх можна було прочитати, і зверху надписуються правильні дані. Виправлення повинні бути обумовлені і підписані тими ж особами, які підписали опис. На залишки палива і нафтопродуктів на складах палива складаються спеціальні акти.

Виявлені при інвентаризації непридатні або зіпсовані матеріали, запасні частини і т.д. не включаються в загальний опис. На ці матеріальні цінності складаються окремі описи, в яких указуються характер, ступінь і причини псування цінностей, а також винні особи, що допустили псування. У них записуються, крім того, відомості, необхідні для оприбуткування таких цінностей: нове

найменування, номенклатурний номер, сорт і т. п., кількість, ціна і вартість.

Матеріали, які з тих або інших причин зберігаються на складах інших підприємств (знаходяться у них в переробці, на відповідальному зберіганні зважаючи на відмову від акцепту рахунку і т. п.), записуються в описі по документах, підтверджуючих знаходження цінностей у цих підприємств.

При отриманні від організацій, на відповідальному зберіганні яких цінності знаходяться, копій інвентаризаційних описів комісія зіставляє фактичну наявність цінностей за даними копій описів з кількістю, встановленою по документах.

На час перевірки інвентаризаційною комісією залишків матеріальних цінностей операції по їх прийому і відпустці повинні бути припинені. Проте це не повинно негативно відбиватися на роботі підприємства.

Якщо інвентаризація в закритих приміщеннях не закінчується в один день, то приміщення при відході комісії повинне бути опечатане. При цьому друк зберігається у голови комісії, а ключі — у матеріально-відповідальній особі.

Інвентаризація матеріальних цінностей в дорозі, відвантажених, а також що знаходяться на складах інших організацій, полягає в ретельній перевірці обґрунтованості сум, що числяться в обліку.

Для виявлення результатів інвентаризації обліково-контрольна група (бухгалтерія) на підставі інвентаризаційних описів (актів) складає звіральні відомості по цінностях, по яких є відхилення від даних обліку.

Результати інвентаризації твердого палива і нафтопродуктів, що знаходяться на складах палива залізниць, виявляються по актах інвентаризації, які містять також і дані звіральної відомості.

По цінностях, що належать іншим організаціям, складаються окремі по кожній організації звіральні відомості.

Результати інвентаризації повідомляються власникам цінностей з додатком копії інвентаризаційного опису.

Інвентаризаційною комісією зі всіх недотач, втрат, надлишків і псування цінностей повинні бути отримані письмові пояснення відповідальних

осіб. На підставі цих пояснень і матеріалів інвентаризації комісія встановлює характер виявлених нестач та порчі, а також надлишки цінностей, визначає порядок регулювання різниць між даними інвентаризації і даними бухгалтерського обліку.

Матеріали інвентаризації та рішення щодо регулювання розбіжностей затверджуються керівником підприємства з включенням результатів у звіт за період, у якому закінчена інвентаризація, а також у річний звіт.

Для проведення інвентаризацій на підприємствах розпорядчим документом їх керівника створюються постійно діючі комісії та окремо - робочі інвентаризаційні комісії із залученням до них досвідчених фахівців.

Розглянемо порядок відображення результатів інвентаризації виробничих запасів в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Відображення результатів інвентаризації

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
1	2	3
Відображена загальна сума нестач, якщо винуватця не встановлено	947	201, 203
Відноситься за рахунок матеріально відповідальних осіб різниця у вартості матеріалів, зарахованих по пересортуванні	375	201
Оприбутковуються виявлені лишки матеріалів	201	745
Відображено суму нестач у межах норм природного убутку	91	20
Нестачі, віднесені за рахунок матеріально відповідальної особи	375	716
Відображена різниця між розрахунковими та обліковими цінами	375	716
Відображена сума нарахованого ПДВ	375	641
Відображена різниця між розрахунковими та обліковими цінами має бути внесена до бюджету	716	641
Перерахування до бюджету різниці між розрахунковими та обліковими цінами; штрафних санкцій:	641	316
Відображено погашення різниці між ринковими та обліковими цінами як готівкою, так і за рахунок заробітної плати матеріально відповідальної особи (одноразово або частинами відповідно до рішення інвентаризаційної комісії адміністрації підприємства або рішення народного суду, наприклад, по 20% щомісячно до остаточного погашення заборгованості	30, 31, 66	375

Після закінчення інвентаризації обов'язково проводять контрольні перевірки якості переобліку цінностей за участю постійно діючих і робочих інвентаризаційних комісій. Результати контрольних перевірок інвентаризацій

оформляються актом. Реєстрацію проведених контрольних перевірок здійснює бухгалтерія у спеціальній книзі.

Висновки до другого розділу.

У другому розділі кваліфікаційної роботи досліджено організацію бухгалтерського обліку виробничих запасів в дистанції колії регіональної філії «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця». Було вивчено систему забезпечення матеріальними цінностями, ведення аналітичного та синтетичного обліку, організацію кількісного обліку на картках складського обліку матеріалів, а також порядок своєчасного оприбуткування запасів. Розглянуто формування первісної вартості запасів з урахуванням фактичних витрат (оплата постачальнику, ввізне мито, непрямі податки, транспортно-заготівельні витрати) та методику оцінки вибуття запасів за принципом ФІФО.

Для обліку виробничих запасів у дистанції колії використовуються активні субрахунки, відкриті до рахунку 20 «Виробничі запаси». Вони призначені для узагальнення інформації про наявність і рух запасів, що належать підприємству та використовуються у виробництві, переробці або для господарських потреб.

Аналітичний облік запасів в структурному підрозділі ведеться відповідно до Класифікатора матеріально-технічних ресурсів, що застосовуються на залізничному транспорті України, затвердженого наказом Укрзалізниці. Деталізація обліку зумовлена значною кількістю складів, широкою номенклатурою матеріалів, а також складною організаційною та виробничою структурою підприємства. Для окремих рахунків синтетичного обліку можуть відкриватися відповідні аналітичні рахунки, що забезпечують контроль за обсягом запасів у цілому та за кожним їх видом.

Кількісний облік матеріальних цінностей здійснюється на складах структурного підрозділу за картками складського обліку матеріалів (форма № М-12). Норматив запасів товарно-матеріальних ресурсів розраховується згідно з Методикою розрахунку нормативу запасів матеріально-технічних ресурсів на залізничному транспорті, затвердженою наказом Укрзалізниці.

Особлива увага приділялась організації та періодичності проведення інвентаризацій, що забезпечує достовірність облікових даних та контроль за наявністю матеріальних цінностей. Виявлено, що облік запасів частково залежить від ручного введення даних та обмежено автоматизований, що створює ризики помилок і затримок у обробці інформації.

3 Аналіз запасів з метою контролю за їх використанням

3.1 Аналіз стану, руху та використання запасів в структурному підрозділі

Метою аналізу виробничих запасів є підвищення ефективності виробництва за рахунок раціонального використання ресурсів, а також пошук оптимальних варіантів економії використання виробничих запасів.

Раціональне використання виробничих ресурсів кожного виробництва є обов'язковою умовою не тільки подальшого розвитку, а й самого існування підприємств.

В таблиці 3.1 надано аналіз динаміки оборотних активів за звітний рік.

Таблиця 3.1 - Аналіз динаміки запасів в оборотних активах служби колії, тис. грн.

Показник	На початок року, тис. грн.	На кінець року, тис. грн.	Абсолютне відхилення, (+, -)	
			тис.грн.	відносне ,%
1	2	3	4	5
1 Запаси	151771	148639	-3132	97,94
У т ч виробничі запаси	150733	148051	-2682	98,22
незавершено виробництво	-	53	+53	-
готова продукція	1038	535	-503	51,54
2 Дебіторська заборгованість	38723	19199	-19524	49,58
3 Витрати майбутніх періодів	27	33	6	122,22
4 Інші оборотні активи	353	398	45	112,75
Усього оборотних активів	190874	168269	-22606	88,16

В таблиці 3.1 було надано аналіз динаміки оборотних активів служби колії за звітний період. Аналіз динаміки оборотних активів служби колії свідчить про їх загальне скорочення на 22 606 тис. грн. в абсолютному виразі, або на 11,84 % у відносному виразі, що характеризує зниження обсягів ресурсного потенціалу служби колії. Найбільший вплив на зменшення загальної вартості оборотних активів справило скорочення запасів на 3 132 тис. грн. в абсолютному виразі , або

на 2,06 % у відносному виразі та дебіторської заборгованості на 19 524 тис. грн. або на 50,42 % відповідно, що може бути наслідком підвищення ефективності розрахунків із контрагентами та оптимізації матеріальних ресурсів. Водночас спостерігається незначне зростання витрат майбутніх періодів на 22,22 % і збільшення інших оборотних активів на 12,75 %. Загалом тенденція до скорочення оборотних активів вказує на підвищення ділової активності служби колії, однак потребує контролю за рівнем забезпеченості виробничими запасами для недопущення ризику зниження виробничої спроможності. Отже, динаміка оборотних активів характеризується балансом між скороченням запасів та збільшенням окремих видів дебіторської заборгованості і витрат майбутніх періодів, що відображає не дуже раціональне використання ресурсів і здатність служби колії забезпечувати фінансову стійкість у короткостроковому періоді.

В таблиці 3.2 надано аналіз структури оборотних активів служби колії.

Таблиця 3.2 - Аналіз структури оборотних активів служби колії

Показник	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення	
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7
1 Запаси	151771	79,51	148639	88,33	-3132	8,82
У т ч виробничі запаси	150733	78,97	148051	87,98	-2682	9,01
незавершено виробництво	-	-	53	0,03	+53	0,03
готова продукція	1038	0,54	535	0,32	-503	-0,22
2 Дебіторська заборгованість	38723	20,29	19199	11,41	-19524	-8,88
3 Витрати майбутніх періодів	27	0,01	33	0,02	6	0,01
4 Інші оборотні активи	353	0,19	398	0,24	45	0,05
5 Усього оборотних активів	190874	100,00	168269	100,00	-22606	-

Аналіз структури оборотних активів служби колії свідчить, що питома вага запасів у структурі оборотних активів зросла з 79,51 % до 88,33 %, в тому числі зросла і питома вага виробничих запасів на 9,01 %, що свідчить про підвищення матеріаломісткості діяльності та концентрацію оборотних коштів у

запасах. Основну питому вагу в їх складі займають виробничі запаси – накінець звітної періоду майже 88 %, що вказує на спрямованість ресурсів на забезпечення виробничого процесу. Незначне зростання питомої ваги незавершеного виробництва відображає певну активізацію виробничої діяльності. Водночас скорочення питомої ваги дебіторської заборгованості на 8,88 %, майже у два рази, що є позитивною тенденцією, оскільки свідчить про підвищення платіжної дисципліни контрагентів і покращення ліквідності активів. Загалом структура оборотних активів характеризується підвищенням питомої ваги матеріальних ресурсів при одночасному зменшенні боргових, що може свідчити про прагнення служби колії до зміцнення виробничої бази, але потребує раціонального управління запасами для уникнення надмірного їх накопичення. Таким чином, структура оборотних активів характеризується концентрацією у матеріальних запасах, при цьому зниження дебіторської заборгованості та збереження стабільності інших складових відображає цілеспрямоване управління запасами та забезпечення фінансової стійкості служби колії.

В таблиці 3.3 надано аналіз показників використання оборотних активів служби колії за звітний рік.

Таблиця 3.3 - Аналіз показників використання оборотних активів служби колії

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення (+ -)	Темп росту, %
1	2	3	4	5
1 Запаси, тис. грн.	151771	148639	-3132	97,94
У т ч виробничі запаси, тис. грн.	150733	148051	-2682	98,22
незавершено виробництво, тис. грн.	-	53	+53	
готова продукція, тис. грн.	1038	535	-503	51,54
2 Дебіторська заборгованість, тис. грн.	38723	19199	-19524	49,58
3 Витрати майбутніх періодів, тис. грн.	27	33	6	122,22
4 Інші оборотні активи, тис. грн.	353	398	45	112,75
5 Усього оборотних активів, тис. грн.	190874	168269	-22606	88,16
6 Дохід(виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	1536764	3264	-1533500	0,21

Продовження таблиці 3.3

1	2	3	4	5
7 Собівартість реалізованої продукції, (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	-2761379	-3171292	-409913	114,845
8 Коефіцієнт оборотності оборотних активів	10,0111	0,0217	-9,9894	-
9 Коефіцієнт закріплення	0,10	46,09	45,99	-
10 Тривалість 1 обороту, дні	36,46	16821,87	16785,41	-
11 Коефіцієнт оборотності запасів і витрат, разів	-18,194	-21,336	-3,141	-
12 Час звернення запасів і витрат, дні	-20,061	-17,108	2,954	-
13 Коефіцієнт оборотності рахунків дебіторів, разів	1082,23	1,29	-1080,94	-
14 Час звернення рахунків дебіторів, дні	0,34	282,58	282,25	-
15 Операційний цикл, дні	-19,72	265,48	285,20	-

Аналіз показників використання оборотних активів служби колії засвідчив різке зниження ефективності їх використання у звітному періоді. Зменшення запасів і дебіторської заборгованості не супроводжувалося зростанням обсягів реалізації, що свідчить про втрату ділової активності та зниження фінансової результативності. Значне падіння коефіцієнта оборотності з 10,01 до 0,02 разів і збільшення тривалості одного обороту до 16,8 тис. днів вказують на уповільнення обігу коштів та неефективне управління ресурсами. Зростання коефіцієнта закріплення до 46,09 підтверджує надмірну концентрацію капіталу в оборотних активах за умов низького рівня реалізації.

Отже, використання оборотних активів служби колії характеризується низькою оборотністю, зниженням ліквідності та погіршенням платоспроможності. Така тенденція свідчить про необхідність удосконалення системи управління запасами й дебіторською заборгованістю, оптимізації структури активів та підвищення ефективності використання оборотних коштів у виробничому процесі.

Таким чином, аналіз показує, що оптимізація використання запасів залишається напрямком підвищення ефективності використання оборотних активів служби колії. Раціональне управління запасами дозволяє не лише підтримувати операційну стабільність, а й зменшувати тривалість операційного циклу та покращувати фінансові результати, водночас потребуючи підвищеної

уваги до контролю дебіторської заборгованості та швидкості реалізації ресурсів.

Аналіз оцінки впливу показників оборотності на величину оборотних активів в запасах і витратах надано у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 - Аналіз оцінки впливу показників оборотності на величину оборотних активів в запасах і витратах

Показник	На початок року	На кінець року
1	2	3
1 Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) тис. грн	2761379	3171292
2 Одноденні витрати , тис. грн.	7565,42	8688,47
3 Запаси і витрати, тис. грн	151771	148639
4 Час звернення, дні	0,0498	0,0585
5 Вивільнення активів за рахунок прискорення оборотності:		
- в днях	-	-0,0086
- в сумі, тис.грн	-	74,77

У проведеному аналізі оцінки впливу показників оборотності на величину оборотних активів у запасах і витратах встановлено, що зниження залишків запасів на 3 132 тис. грн супроводжується збільшенням собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт послуг) та відповідним підвищенням одноденних витрат. Час звернення запасів у дні збільшився з 0,0498 до 0,0585, що свідчить про незначне прискорення оборотності та більш ефективне використання ресурсів у поточному періоді.

Вивільнення оборотних активів за рахунок прискорення оборотності склало 74,77 тис. грн., що підтверджує позитивний ефект оптимізації управління запасами та витратами.

Отже, результати аналізу свідчать, що прискорення оборотності запасів та витрат сприяє зменшенню потреби у фінансових ресурсах, підвищує ліквідність та ефективність використання оборотних активів служби колії, підтверджуючи важливість системного контролю та оптимізації матеріальних потоків.

3.2 Основні напрямки та джерела інформації для контролю запасів

Метою контролю обліку виробничих запасів є забезпечення достовірності облікових даних та правильності їх оцінки в звітності. Для реалізації цієї мети передбачено вирішення таких завдань: перевірка збереження виробничих запасів; контроль правильності їх оприбуткування; підтвердження коректності оцінки запасів та відображення операцій щодо їх надходження і використання; оцінка обґрунтованості застосованих методів списання матеріалів у виробництво; перевірка дотримання податкових вимог при надходженні та вибутті запасів; аналіз якості проведених інвентаризацій для забезпечення об'єктивності облікових даних та підвищення ефективності управління матеріальними ресурсами служби колії.

При контролі обліку виробничих запасів необхідно керуватися основними нормативними документами, що регламентують їх облік:

- “Інструкцією по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків“, затвердженими наказом Міністерства фінансів України ;
- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджена наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246;
- Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” ст.10, затверджений Верховною Радою України 16 липня 1999 р., № 996-XIV.

Перевірку бухгалтерських документів, записів у облікових регістрах аналітичного обліку здійснюють двома способами: від запису до документа і від документа до запису.

При першому способі за основу беруться облікові регістри. Кожний запис у них, що відображає господарську операцію, перевіряють за виправдувальними документами.

При другому способі, навпаки, за основу береться папка (справа) з

виправдувальними документами. Кожний документ у ній, яким оформлена господарська операція, перевіряють за відповідними записами в облікових регістрах. Масові господарські операції, записані в журналах, перевіряють способом «від запису до документа».

Перевірка може бути суцільною або вибірковою. Суцільним порядком перевіряють касові й банківські операції, розрахунки з підзвітними особами, вексельні операції, власний капітал і забезпечення зобов'язань, доходи й фінансові результати, витрати, непланові втрати, про що зазначається в програмі ревізії або робочому плані ревізора (бригади ревізуючих). Однак, якщо вибірковою перевіркою виявлено серйозні порушення або зловживання, то ревізія у цій ділянці діяльності проводиться суцільним способом. Вибірково проводять перевірку записів про обороти і залишки в журналах-ордерах, відомостях, розроблювальних таблицях.

Основними джерелами інформації для контролю обліку руху виробничих запасів у дистанції колії є:

- договори з постачальниками й покупцями, реєстри оперативного обліку і контролю їхнього виконання (журнал обліку надходження вантажів, книга обліку виконання договорів);
- доручення на одержання і відпуск товарів, книга обліку виданих доручень;
- товарно-транспортні накладні, накладні, вимоги, рахунки-фактури, платіжні вимоги, платіжні доручення, прибуткові ордери, акти про прийом матеріалів, лімітно-заборни карти, накладні на відпустку матеріалів на сторону, виписки з рахунків у банках, матеріальні звіти, звіти касира й касові книги;
- інвентаризаційні описи, порівнювальні відомості, розрахунки природного убутку, розрахунки витрат на залишок товарів, розрахунки реалізованої торгової націнки;
- акти на списання товарних втрат; реєстри аналітичного й синтетичного обліку;
- журнали-ордери 7, відомості, картки складського обліку, товарні книги;

- фінансова, оперативна й статистична звітність тощо.

При перевірці первинних документів в бухгалтерії слід виходити з того, що вони повинні бути проаналізовані:

- формою, тобто по повноті і правильності оформлення документів, заповненні реквізитів;
- арифметично, тобто правильності підрахунку сум;
- за змістом, тобто по законності документальних операцій.

Порушення і зловживання по обліку виробничих запасів можна класифікувати таким чином:

- наявність неврахованих надлишків матеріальних ресурсів;
- невідповідність розрахункових потреб матеріалів діючим нормам витрати сировини і матеріалів, а також розрахункових виробничих запасів передбаченим нормативам;
- неповне оприбутковування куплених матеріальних цінностей;
- фальсифікації в супровідних документах постачальників при оприбутковуванні матеріальних цінностей;
- неправильна оцінка матеріальних цінностей, що поступили на склад підприємства:
- приписки по роботах, пов'язаних з наданням послуг транспортними господарствами, особливо вантажно-розвантажувальними роботами;
- невідповідність даних складського обліку показникам синтетичного обліку по рахунку 201 "Матеріали" на відповідних субрахунках;
- невідповідність відпущених з складу матеріалів у виробництво встановленим лімітам;
- неправильне списання відхилень у вартості матеріалів на випуск готової продукції (робіт, послуг);
- незаконна зміна способу оцінки матеріалів протягом року;
- недотримання норм видачі термінам використання спецодягу і спецвзутті;
- недотримання вимог методичних вказівок по інвентаризації майна і

зобов'язань;

- спотворення у визначенні фінансового результату при реалізації виробничих запасів;
- необґрунтоване списання ПДВ до відшкодування з бюджету по деяких об'єктах виробничих запасів.

3.3 Підсумки контролю руху виробничих запасів та відображення їх в обліку

Завершальним етапом ревізії є узагальнення, розгляд і реалізація результатів ревізії.

Узагальнення результатів ревізії передбачає їх систематизацію і групування. Результати ревізії оформляються актом ревізії, який має відповідати таким вимогам.

В акті ревізії записують порушення, недоліки або позитивні сторони діяльності підприємства, яке підлягало перевірці. Акт ревізії є підставою для прийняття рішень за встановленими порушеннями і недоліками, а також розроблення заходів щодо усунення останніх. Від кваліфікованого висвітлення й узагальнення в акті фактів встановлених порушень і недоліків залежить якість ревізії.

Узагальнення матеріалів ревізії - основний і найбільш складний етап роботи ревізора. Він має з великої кількості фактів і випадків відібрати основні, реальні й документально обґрунтовані.

Протягом перевірки ревізор у робочих зошитах (журналах, щоденниках або на окремих аркушах паперу) нагромаджує й систематизує в певному порядку матеріали й факти, які підлягають узагальненню і включенню в основний акт ревізії. На полях зошита чи журналу відмічається, до якого розділу акта вони мають бути віднесені.

Матеріали ревізії слід групувати відповідно до розділів акта ревізії та за однорідними ознаками у відомостях порушень (порушення касових, розрахункових, виробничих та інших операцій).

Факти порушень правової, розрахункової, касової, кредитної, фінансової дисципліни записуються в акт ревізії тільки на підставі перевірених даних, підтверджених оригіналами документів підприємства, яке ревізується.

Висока якість ревізії може бути забезпечена глибоким дослідженням роботи підприємства, старанною обробкою і систематизацією матеріалів. За всіма випадками порушень слід вказувати номери і дату відповідних первинних документів і облікових реєстрів, характер порушення, посади і прізвища винних осіб. Виявлені факти викладаються в акті об'єктивно, при цьому всі записи мають бути простими і доступними для сприйняття.

Частковий (проміжний) акт може бути складено за окремим підприємствами, відділами, за результатами ревізії каси, фінансових результатів, інвентаризації матеріальних цінностей і у тих випадках, коли за встановленими фактами слід вжити невідкладних заходів.

Разові акти складають під час перевірок стану складського господарства, розрахунків з покупцями й замовниками, використання робочого часу й трудових ресурсів тощо.

Письмові пояснення дають відповідальні особи в разі заперечень або зауважень за фактами порушень чи зловживань, викладених в акті ревізії.

Довідки можуть бути складені як ревізуючими, так і фахівцями, які беруть участь у ревізії підприємства. За результатами відомчих перевірок, що проводяться вищестоящими організаціями, складається доповідна записка, яка подається керівнику, від імені якого проводилася ревізія, а копія - керівнику підприємства, де було здійснено ревізію.

Нагромаджувальними відомостями оформляють факти однорідних порушень касових, розрахункових, товарних та інших господарських операцій. Цифровий матеріал ревізії узагальнюється в аналітичних таблицях, розрахунках, схемах, рисунках, графіках тощо.

В акті ревізії насамперед слід показати результати перевірки готівки в касі підприємства. Потім реєструються основні порушення касової дисципліни із зазначенням характеру порушення, суми збитків і винних осіб.

За результатами перевірки фінансових результатів необхідно узагальнити факти неправильного визначення валового прибутку (збитку), фінансових результатів від операційної діяльності (прибутку, збитку), фінансових результатів від звичайної діяльності до оподаткування та чистого прибутку або збитку.

За результатами перевірки правильності нарахування й виплати заробітної плати потрібно узагальнити випадки завищення розцінок, окладів, неправильних виплат премій тощо.

Узагальненню підлягають найбільш суттєві порушення й недоліки в організації й веденні бухгалтерського фінансового обліку й складанні фінансової звітності, за якими в загальному оцінюється стан обліку з точки зору правильності організації документації, документообігу, аналітичного й синтетичного обліку, повноти й достовірності звітних показників, узгодженості окремих форм фінансової звітності.

Підготовлений розділ ревізії ще раз вивчається, факти узагальнюються та згруповуються у спеціальні розрахунки, відомості, аналітичні таблиці й документально обґрунтовуються, оскільки поверхові, нечіткі, неконкретні приклади не мають доказової сили.

Результати ревізії оформляють актом. Оформлення результатів ревізії - найважливіший етап ревізійної роботи. Від правильного оформлення матеріалів ревізії залежить своєчасне усунення недоліків і порушень, виявлених під час ревізії.

Акт - важливий документ ревізії. За його змістом можна зробити висновок не тільки про наслідки ревізії, а й про якість роботи ревізора, його ерудицію та рівень кваліфікації.

Правильно складений акт ревізії має містити тільки ті недоліки й порушення фінансово-господарської діяльності підприємства, які обґрунтовані конкретними фактами й документами. Акт ревізії складається у двох примірниках.

ках, один з яких вручають керівнику контрольно-ревізійного підрозділу (КРУ, КРВ), другий - керівнику ревізованого підприємства для ознайомлення й підписання. Акт підписують ревізор (ревізори), керівник і головний бухгалтер підприємства, а у разі необхідності - колишній керівник та головний бухгалтер, у період роботи яких мали місце порушення.

Якщо за матеріалами ревізії є підстава для притягнення винних до відповідальності згідно з чинним законодавством, то один примірник акта ревізії передають судово-слідчим органам.

Акт має бути підписаний керівництвом підприємства не пізніше трьох днів з дня його вручення. У такий же строк мають бути подані пояснення, а у випадку незгоди - заперечення відносно акта ревізії. У випадку незгоди зі змістом акта керівник і головний бухгалтер підприємства повинні підписати акт, але можуть представити письмові заперечення, які прикладаються до акта ревізії, про що ревізор робить запис в акті ревізії після його підписання. Акт має бути незаперечним, грамотно написаним, стисло, ясно відображати реальну дійсність.

До акта записуються факти порушень чинного законодавства, Указів Президента, постанов Верховної Ради, Кабінету Міністрів України, наказів, постанов, положень та інструкцій міністерств і відомств, які регулюють фінансово-господарську діяльність підприємств.

Зокрема, в акті ревізії слід вказати на факти недотримання Закону України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» від 26 січня 1993 р. зі змінами і доповненнями до нього; Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 996-XIV; Указу Президента України «Про заходи щодо підвищення ефективності контрольно-ревізійної роботи» від 27 серпня 2000 р. № 1031/2000; Постанови Кабінету Міністрів України від 6 вересня 2000 р. № 1398 «Про внесення змін до Постанови КМУ від 23 квітня 1999 р. № 663 «Про норми відшкодування витрат на відрядження в межах України та за кордон»; постанови Правління Національного банку України від 04.06.1999 р. № 265 «Про внесення змін і доповнень до Порядку ведення касових операцій», наказу Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 «Про

затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування» тощо.

Крім керівника і головного бухгалтера підприємства, письмові пояснення дають інші посадові особи, які причетні до виявлених ревізією порушень чи зловживань. Ці пояснення додаються до матеріалів ревізії. Причому, достовірність пояснень посадових осіб ревізор старанно перевіряє й у 15-денний строк дає на підставі їх письмовий висновок, який підлягає затвердженню керівником контрольно-ревізійного підрозділу, що призначив ревізію.

В акті ревізії виявлені факти порушень чи зловживань слід записувати так, щоб за кожним з них можна було відповісти на запитання: що порушено (Закон, наказ, постанова, положення, інструкція), із зазначенням суті порушення та пункту й параграфа нормативного акта; хто порушив (прізвище, ім'я, по батькові, посада); коли порушено (дата порушення); чим викликано порушення (причини чи умови, які викликали порушення); наслідки порушення (розмір матеріальної шкоди).

Планові й звітні дані, які мають місце в періодичній і річній звітності, до акта ревізії вносити не слід, оскільки підприємство за цими даними звітується перед вищестоящою організацією.

Акт ревізії є індивідуальним документом кожного ревізора зокрема. У разі виявлення під час ревізії кримінально караних дій посадових осіб ревізуючи зобов'язані негайно повідомити про ці дані керівнику ревізуючої організації й передати слідчим органам відповідні матеріали для притягнення винних до відповідальності.

Письмові пояснення посадових осіб у жодному разі не можуть бути підставою для записів у акті ревізії. Вони не можуть слугувати доказом привласнення коштів чи матеріальних цінностей, а тільки сприяють з'ясуванню причин і обставин порушень, підтверджених документами й обліковими записами.

В акті ревізії записують тільки підсумкові дані за кожним видом порушень з посиланням на відповідні додатки, підписані ревізуючим і головним

бухгалтером підприємства, що ревізується. В акті ревізії слід записувати тільки питання, які мають принципове значення для роботи підприємства і лише суттєві недоліки і порушення, які потрібні для обґрунтування висновків і пропозицій. Складання актів не слід відкладати на останні дні ревізії, а здійснювати послідовно, після вивчення окремих питань.

До акта ревізії додаються (крім вищевказаних документів):

- один примірник описів усіх інвентаризацій, які проведені під час ревізії;
- порівнювальні відомості результатів інвентаризацій, проведених під час ревізії;
- акти вибіркового перевірок правильності проведених інвентаризацій під час ревізії;
- відомості грошових нарахувань; пропозиції ревізуючих щодо поліпшення роботи та усунення недоліків.

Виявлені порушення ревізор узагальнює й систематизує за видами операцій, дає їм об'єктивну оцінку, вказує суму матеріального збитку, називає осіб, винних у порушенні, й зокрема осіб, які затвердили незаконні операції. При цьому слід підтвердити ці неправомочні дії конкретними документами і бухгалтерськими регістрами, зазначивши їх номери і дати.

У разі виявлення значних порушень і крадіжок в особливо великих розмірах ревізор зобов'язаний проінформувати про це керівника, який призначив ревізію, а також слідчі органи, і вжити невідкладних заходів щодо відшкодування заподіяної шкоди.

Разом із тим, ревізор досліджує такі питання:

- чи проводилися інвентаризації матеріальних цінностей і чи правильно визначались їх результати;
- чи не допускалося списання матеріальних цінностей без інвентаризації, без рішення правомочної комісії;
- правильність списання природного убутку;
- своєчасність і правильність відображення на рахунках бухгалтерського обліку результатів переоцінки товарно-матеріальних цінностей;

- повноту і своєчасність нарахування суми податку на додану вартість за придбані й продані товарно-матеріальні цінності;
- чи є у підприємства ліцензія на експорт та імпорт товарно-матеріальних цінностей;
- чи не змінювались методи обліку товарно-матеріальних цінностей протягом звітного періоду тощо.

Реалізація матеріалів ревізій здійснюється на основі Закону України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» та Інструкції про порядок вилучення і стягнення коштів, застосування фінансових санкцій за результатами ревізій та перевірок, затвердженої наказом Головного контрольно-ревізійного управління від 03.07.1998 р. № 130. Працівники контрольно-ревізійного апарату мають право оформити рішення про застосування фінансових санкцій і накладання адміністративних стягнень відповідно до вищевказаної інструкцією.

3.4 Напрями удосконалення контролю запасів служби колії

Удосконалення системи контролю запасів структурного підрозділу є ключовим елементом підвищення ефективності управління матеріальними ресурсами та забезпечення стабільності операційної діяльності. Науково обґрунтовані напрямки вдосконалення передбачають інтеграцію цифрових технологій, оптимізацію процедур та підвищення прозорості обліку.

1 Автоматизація процесів контролю

Впровадження сучасних ERP-систем та цифрових платформ дозволяє автоматизувати реєстрацію руху запасів, спрощує облік та формування звітності, зменшує ймовірність помилок та підвищує оперативність управлінських рішень. Рекомендовано використовувати мобільні термінали для швидкої фіксації надходження та списання матеріалів.

1 Використання аналітики та прогнозування

Застосування алгоритмів штучного інтелекту та аналітичних моделей для прогнозування потреб у запасах дозволяє оптимізувати рівень ресурсів, уникати надлишків або дефіциту та підвищувати ефективність використання матеріалів. Практично доцільно впроваджувати інтегровані модулі прогнозування в ERP-системах, які автоматично формують плани замовлень і попереджують про критичні запаси.

2 Оптимізація інвентаризаційних процедур

Розробка циклічних та регламентованих інвентаризацій з використанням мобільних додатків та цифрових сканерів забезпечує точність обліку, скорочує час перевірки та підвищує достовірність результатів. Рекомендується створити електронні графіки інвентаризацій із автоматичними сповіщеннями про терміни перевірки.

3 Стандартизація контролю та внутрішніх процедур

Впровадження методичних інструкцій, електронних процедурних карт та регламентів обліку дозволяє уніфікувати процеси, визначити зони відповідальності та підвищити прозорість управління запасами. Практичним заходом є створення централізованої бази документів із доступом для всіх відповідальних осіб та електронним контролем підтверджень операцій.

5 Підвищення фінансової дисципліни та податкового контролю

Інтеграція обліку запасів із фінансовою звітністю та податковими системами забезпечує відповідність нормативам, знижує ризик помилок у звітності та підвищує надійність контролю. Рекомендовано використовувати автоматичне порівняння даних обліку з нормативними показниками та формування контрольних звітів для внутрішніх і зовнішніх перевірок.

6 Підвищення кваліфікації персоналу та навчання

Проведення навчальних програм та тренінгів з цифрового обліку, контролю запасів та внутрішніх процедур дозволяє підвищити компетентність співробітників та забезпечити ефективне впровадження нових технологій. Практично доцільно створити електронні навчальні модулі та систему сертифікації для відповідальних осіб.

Впровадження зазначених напрямів удосконалення контролю запасів із конкретними цифровими інструментами та методиками забезпечує ефективне управління матеріальними ресурсами, підвищує точність обліку, скорочує витрати, зменшує ризики втрат та створює науково обґрунтовану основу для стабільної та прозорої діяльності служби колії.

Таким чином, науково обґрунтована організація контролю запасів структурного підрозділу передбачає комплексний підхід, який поєднує внутрішній аудит, цифрові технології, оптимізацію інвентаризацій, стандартизацію процедур, аналітичний контроль та дотримання фінансової дисципліни. Реалізація цих заходів з конкретними цифровими інструментами та методиками забезпечує ефективне управління матеріальними ресурсами, підвищує точність обліку та сприяє стабільній та безперебійній діяльності структурного підрозділу.

3.5 Оптимізація системи обліку та контролю запасів із застосуванням цифрових технологій

Облік виробничих запасів в структурному підрозділі є ключовим інструментом управління ресурсами та забезпечення ефективного функціонування залізничної інфраструктури. Традиційні методи обліку, що базуються на ручному введенні даних, паперових документах та локальних електронних таблицях, стають недостатньо ефективними у сучасних умовах збільшення обсягів запасів, складності логістики та зростаючих вимог до достовірності фінансової звітності. Це зумовлює необхідність впровадження цифрових технологій, які дозволяють оптимізувати облік запасів, підвищити його точність і забезпечити своєчасний контроль за рухом матеріальних ресурсів.

Цифровізація обліку запасів передбачає комплексне використання сучасних програмних рішень для автоматизації операцій із надходження,

зберігання, переміщення та списання матеріалів. Одним із ключових інструментів є впровадження ERP-систем (Enterprise Resource Planning), які дозволяють інтегрувати облік запасів із фінансовим, виробничим та логістичним обліком. Використання ERP-систем забезпечує реєстрацію всіх операцій у режимі реального часу, автоматичне оновлення залишків та формування достовірної звітності. Це зменшує ризик помилок, пов'язаних із людським фактором, та забезпечує оперативний доступ до інформації для керівництва служби колії.

Окрім інтеграції даних, цифрові технології дозволяють здійснювати аналітику та прогнозування потреб у запасах. Використання алгоритмів штучного інтелекту та машинного навчання дозволяє прогнозувати споживання матеріалів на основі історичних даних, сезонних коливань та планованих ремонтних робіт. Такий підхід допомагає оптимізувати рівень запасів, уникати надмірного накопичення або дефіциту матеріалів, що критично для безперебійного функціонування колійних служб. Аналітичні модулі ERP-систем або спеціалізовані програмні продукти також дають змогу оцінювати ефективність використання запасів, виявляти «повільно обертові» матеріали та приймати управлінські рішення щодо їх списання, продажу або перерозподілу між підрозділами.

Важливим напрямом є цифрова інтеграція обліку з контролем і інвентаризацією. Використання штрихкодів, QR-кодів та RFID-технологій дозволяє автоматизувати процеси прийому, видачі та переміщення запасів на складах і виробничих ділянках. Це підвищує точність обліку, скорочує час проведення інвентаризацій та зменшує витрати на ручну перевірку. Інтеграція таких технологій із ERP-системою створює єдину інформаційну платформу для управління запасами, контролю фінансових потоків та забезпечення своєчасного планування ресурсів.

Оптимізація облікових процесів також передбачає розробку внутрішніх стандартів та регламентів. Це включає встановлення правил оцінки запасів, алгоритмів списання матеріалів у виробництво, процедур контролю за рухом ресурсів та механізмів взаємодії між службами. Стандартизація процесів

підвищує прозорість обліку, зменшує кількість помилок та сприяє підвищенню ефективності управління оборотними активами структурного підрозділу.

Наукові дослідження свідчать, що цифровізація обліку запасів позитивно впливає на фінансові показники організації. Вона сприяє підвищенню оборотності запасів, зменшенню витрат на їх утримання та зберігання, а також скороченню тривалості операційного циклу. Автоматизовані системи дозволяють формувати аналітичні звіти для керівництва та контролюючих органів у режимі реального часу, що підвищує достовірність фінансової звітності та відповідність нормативним вимогам.

Особливу увагу слід приділяти науковому моделюванню оптимального рівня запасів. Використання математичних та симуляційних моделей дозволяє прогнозувати наслідки змін у структурі запасів, оцінювати ефективність різних методів управління матеріалами та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Такі підходи забезпечують не лише поточний контроль, а й стратегічне управління запасами, що є критично важливим для безперервності діяльності служби колії.

Впровадження цифрових технологій також сприяє покращенню контролю та збереженню матеріальних ресурсів. Автоматизовані системи дозволяють оперативно виявляти нестачі чи надлишки, контролювати строки зберігання та попереджати втрати через псування або крадіжки. Це створює умови для ефективного управління запасами та підвищення загальної економічної ефективності діяльності структурного підрозділу.

Таким чином, оптимізація системи обліку запасів із застосуванням цифрових технологій є комплексним процесом, що включає автоматизацію облікових операцій, аналітичне прогнозування потреб, інтеграцію контролю та інвентаризації, стандартизацію процедур та наукове планування ресурсів. Впровадження таких рішень підвищує ефективність використання матеріальних ресурсів, знижує ризики втрат і помилок, покращує фінансові показники та забезпечує стабільну та безперебійну діяльність структурного підрозділу в умовах сучасної економічної та технічної складності.

Висновки до третього розділу.

Аналіз показників використання оборотних активів служби колії демонструє значне зниження їх обсягу що супроводжується зменшенням ефективності обігу ресурсів. Скорочення виробничих запасів і дебіторської заборгованості, поряд із різким падінням доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), свідчить про суттєве уповільнення ділової активності та нераціональне використання оборотного капіталу. Коефіцієнт оборотності активів знизився, а тривалість одного обороту зростає. Одночасне збільшення коефіцієнта закріплення оборотних активів підкреслює підвищену потребу у ресурсах на одиницю реалізації. Подібна динаміка вказує на кризові тенденції у фінансовій діяльності служби колії, що потребує термінової оптимізації структури активів, прискорення їх обігу та підвищення ліквідності для забезпечення стабільності операційної діяльності.

Для забезпечення контролю обліку матеріально-виробничих запасів потрібно вирішити завдання з перевірки збереження виробничих запасів; з перевірки правильності оприбутковування виробничих запасів; з перевірки обґрунтованість застосування методів обліку списання у виробництво матеріалів; з перевірки дотримання вимог оподаткування під час вступу і вибутті виробничих запасів. Перевірка може бути суцільною або вибірковою. Завершальним етапом ревізії є узагальнення, розгляд і реалізація результатів ревізії.

На сьогодні зафіксовано активне впровадження різних цифрових рішень у логістичній діяльності. Зважаючи на сказане слід відзначити доцільність та високу ефективність впровадження цифрових технологій в структурних підрозділах залізничного транспорту, зокрема для удосконалення процесів управління запасами.

Проведений аналіз напрямів удосконалення контролю та оптимізації системи обліку запасів структурного підрозділу свідчить, що інтеграція цифрових технологій є ключовим фактором підвищення ефективності управління матеріальними ресурсами. Автоматизація процесів контролю, впровадження ERP-систем, використання RFID, штрих- та QR-кодів дозволяють забезпечити точність

обліку, оперативність формування звітності та прозорість руху запасів.

Підвищення фінансової дисципліни, контроль податкових аспектів та навчання персоналу формують комплексну систему, що забезпечує не лише ефективне управління запасами, а й стабільність фінансових результатів та збереження ресурсів. Використання цифрових технологій дозволяє інтегрувати всі елементи контролю в єдину інформаційну платформу, що забезпечує своєчасне управлінське прийняття рішень та мінімізацію ризиків втрат.

Таким чином, поєднання напрямів удосконалення контролю та оптимізації системи обліку запасів з цифровими технологіями створює науково обґрунтовану, ефективну та прозору систему управління матеріальними ресурсами структурного підрозділу. Реалізація цих заходів сприяє підвищенню продуктивності, економії витрат, покращенню фінансових показників та забезпеченню безперебійної діяльності структурного підрозділу у сучасних умовах.

Висновки

У кваліфікаційній роботі проведено дослідження бухгалтерського обліку та організації контролю запасів у структурному підрозділі залізничного транспорту - дистанції колії Основа регіональної філії «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця», що дозволило оцінити ефективність управління виробничими запасами.

У першому розділі кваліфікаційної роботи вивчено економічну сутність запасів на основі наукових досліджень різних авторів. Запаси розглядаються як ключовий ресурс, який забезпечує безперебійність виробничого процесу, оптимізацію витрат і формування майбутніх економічних вигід підприємства. Узагальнення цих підходів підтверджує, що запаси є активом, цінність якого визначається можливістю отримання економічної вигоди та достовірністю оцінки.

Надано поняття запасів згідно з нормативно-правовою базою, зокрема НП(С)БО 9 «Запаси», що встановлює правила їх обліку, оцінки та відображення у фінансовій звітності. Запаси включають виробничі запаси, незавершене виробництво, готову продукцію, товари та малоцінні швидкозношувані предмети, а оцінка здійснюється на етапах надходження, вибуття та складання балансу.

На прикладі служби колії регіональної філії «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця» проведено аналіз фінансового стану та розраховані фінансові показники служби колії. Виявлено зниження оборотності активів, низька ліквідність та платоспроможність, підвищена залежність від позикового капіталу та кризисне фінансове становище. Позитивними тенденціями є зростання власного капіталу та покращення коефіцієнта покриття боргів.

Отже, результати аналізу фінансового стану служби колії, який надано в першому розділі підтверджують необхідність підвищення ефективності використання оборотних ресурсів, оптимізації обліку та контролю запасів, зменшення дебіторської заборгованості та впровадження системи моніторингу грошових потоків. Це створює науково обґрунтовану основу для зміцнення

фінансової стійкості та підвищення ефективності діяльності служби колії.

У другому розділі кваліфікаційної роботи досліджено організацію бухгалтерського обліку виробничих запасів в службі колії регіональної філії «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця». Вивчено систему забезпечення матеріальними цінностями, відображення господарських операцій з руху виробничих запасів на рахунках бухгалтерського обліку, організація аналітичного обліку та порядок своєчасного оприбуткування та списання виробничих запасів. Розглянуто формування первісної вартості запасів із урахуванням фактичних витрат та оцінку вибуття за методом ФІФО.

Для обліку виробничих запасів структурний підрозділ використовують активні субрахунки, які відкриваються до рахунку 20, які призначені для узагальнення інформації про наявність та рух виробничих запасів, що належать підприємству, призначених для обробки, переробки, використання у виробництві і для господарських потреб.

Аналітичний облік виробничих запасів в дистанції колії здійснюється відповідно до Класифікатора матеріально-технічних ресурсів, які використовуються на залізничному транспорті України, затвердженого наказом Укрзалізниці. Деталізація аналітичного обліку виробничих запасів обумовлена, по-перше, наявністю великої кількості складів для їх зберігання; по-друге, значною їх номенклатурою; по-третє, складною організаційною та виробничою структурами підприємства тощо. До окремих рахунків синтетичного обліку та субрахунків можуть бути відкриті рахунки аналітичного обліку, які дозволяють визначити їх обсяг в цілому та за кожним видом окремо.

Кількісний облік матеріальних цінностей ведеться в коморі структурного підрозділу на картках складського обліку матеріалів форми № М-12 «Картка № складського обліку матеріалів». Розрахунок нормативу запасів товарно-матеріальних ресурсів здійснюється відповідно до Методики розрахунку нормативу запасів матеріально-технічних ресурсів на залізничному транспорті, затвердженої наказом Укрзалізниці.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи було надано аналіз оборотних

активів та виробничих запасів служби колії, ефективність їх використання та досліджено організацію контролю запасів. Аналіз показав, що структура оборотних активів характеризується значною питомою вагою виробничих запасів, що підкреслює їх значення для безперебійного функціонування служби колії.

Вивчення організації контролю служби колії дозволило визначити наявні недоліки в обліку та контролі, пов'язані з частковою залежністю від ручних процедур і недостатньою інтеграцією цифрових рішень. На основі цього були виділені основні напрями оптимізації контролю: автоматизація процесів, використання аналітики та прогнозування, стандартизація процедур, оптимізація інвентаризацій та підвищення кваліфікації персоналу.

Для ефективного управління виробничими запасами встановлено необхідність оптимізації системи обліку із застосуванням цифрових технологій, що включає інтеграцію ERP-систем, використання RFID та QR-кодів, мобільних додатків для інвентаризацій та автоматизованих аналітичних модулів. Запропоновані заходи дозволяють підвищити точність обліку, забезпечити прозорість руху запасів, скоротити витрати та підвищити ефективність управління оборотними активами структурного підрозділу залізничного транспорту.

Таким чином, проведене дослідження третього розділу доводить, що комплексна оптимізація контролю та впровадження цифрових технологій у систему обліку виробничих запасів створює науково обґрунтовану основу для ефективного управління ресурсами та стабільної діяльності структурного підрозділу залізничного транспорту.

Перелік використаних джерел

- 1 Дикань В. Л., Обруч Г. В., Кузнецов В. Є. Розроблення інструментарію проактивно-інноваційного управління промисловими підприємствами в умовах цифровізації. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2022. № 80. С. 9-21.
- 2 Корінь М.В. Розвиток інфраструктури залізничного транспорту в умовах транскордонного співробітництва: монографія. Харків: УкрДУЗТ, 2019. 401 с.
- 3 Ломтєв І. М., Синиця К. П., Сначов М. П. Особливості управління запасами в структурних підрозділах публічного акціонерного товариства у галузі залізничного транспорту. Проблеми економіки транспорту. 2017. Вип. 13. С. 63-68.
- 4 Овчиннікова В. О. Стратегічне управління розвитком залізничного транспорту України: монографія. Х. : УкрДУЗТ, 2017. 427 с.
- 5 Подвальнюк А. І. Оцінка та аналіз матеріально-технічних ресурсів підприємства на прикладі ДП «Одеська залізниця» відокремлений структурний підрозділ «локомотивне депо «Христинівка». Регіональна економіка та управління. 2017. № 1 (14). С. 93-97.
- 6 Попова Ю., Куценко І., Безклиньський А. Логістичні підходи до управління запасами на підприємствах залізничного транспорту. Економіка і організація управління. 2017. № 4 (28). С. 111-117.
- 7 Резнік Н. П., Пугачова В. Р. Використання цифрових технологій в міжнародних ланцюгах поставок. Молодий вчений. 2021. № 12 (100). С. 283-288.
- 8 Токмакова І. В. Забезпечення гармонійного розвитку залізничного транспорту України: монографія. Х. : УкрДУЗТ, 2015. 403 с.
- 9 Топоркова О. А., Гунько Л. О. Бюджетування в системі управління запасами залізничного транспорту. Проблеми економіки транспорту. 2015. Вип. 9. С. 118-123.
- 10 Топоркова О. А., Желудович О. А. Логістичне управління в системі

обліку запасів. Проблеми економіки транспорту. 2014. Вип. 7. С. 67-73.

11 Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, за підсумками червня 2023 року перевищила \$150 млрд. Київська школа економіки : веб-сайт. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-za-pidsumkami-cherhvnya-2023-roku-perevishhila-150-mlrd/>.

12 Укрзалізниця повністю забезпечена газом для проходження зимового періоду, який закуплено за вигідними цінами. АТ «Укрзалізниця» : веб-сайт. URL: https://uz.gov.ua/press_center/up_to_date_topic/619031/.

13 Понад 70% основного обсягу закупівель Укрзалізниці проводиться за прямими контрактами з виробниками. АТ «Укрзалізниця» : веб-сайт. URL: https://uz.gov.ua/press_center/up_to_date_topic/page-2/618680/.

14 Автоматизовані системи управління. Філія «Головний інформаційно-обчислювальний центр» АТ «Укрзалізниця» : веб-сайт. URL: <https://gioc.uz.gov.ua/>.

15 Топ-5 тенденцій майбутнього, які докорінно змінять логістику. goodlogistics.com.ua : веб-сайт. URL: <https://goodlogistics.com.ua/uk/blog/135-top-5-tendentsiy-buduschego-kotoryie-v-korne-izmenyat-logistiku.html>.

16 Компанія Maersk заснувала інноваційний центр постачання. logist.fm : веб-сайт. URL: <https://logist.fm/news/kompaniya-maersk-zasnuvala-innovaciyniy-centr-postachannya>.

17 Boston Dynamics роботизує логістичний комплекс Ceva Logistics. logist.fm: веб-сайт. URL: <https://logist.fm/news/boston-dynamics-robotizuie-logistichniy-kompleks-ceva-logistics>.

18 Логістика. ekol.com : веб-сайт. URL: <https://www.ekol.com/uk/lohistyka/>

19 Господарський кодекс України [Текст]: офіційний текст: станом на 20 січ.2007р. – Х. Одісей, 207. -240с.

20 Про залізничний транспорт [Текст] : закон України: [офіційний текст: станом на станом на 04.02.2009 на підставі 885-17]. // Відомості Верховної Ради України .- 2009. - N 18. - С128 -132.

21 Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Текст] : закон України: [офіційний текст: станом на станом на 07.07.2011із змінами внесеними Законом 3614-17 // Відомості Верховної Ради України. – 2012. - N 9. - ст.63.

22 Порядок економічних взаємовідносин на залізничному транспорті України. [Текст]: Затверджено наказом Укрзалізниці від 03.07.2000 р. № 251-Ц.

23 Порядок розподілу доходних надходжень від основної діяльності залізничного транспорту[Текст]: Затверджено постановою КМУ від 16.02.98 р. № 173.

24 Положення про порядок зарахування надходжень з розподільчих рахунків залізниць і підприємств Укрзалізниці на централізований розподільчий рахунок Укрзалізниці [Текст]: Затверджено наказом Міністерства транспорту України від 16.08.2000 р. № 443.

25 Інструкція про проведення контрольно-ревізійної роботи на залізничному транспорті України [Текст]: наказ Першого заступника міністра транспорту України – Генерального директора Укрзалізниці від 30 червня 1999 р. №196-18 // Реформування бухгалтерського обліку на залізничному транспорті України: Офіційне видання МВ. Макаренко, Ю.М. Цветов [та ін..]-К.: Київський університет економіки і технології транспорту, 2002. -528с.

26 План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу,зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Текст]: наказ Міністерства фінансів УкраїниN 291 30.11.99 у редакції наказу Міністерства фінансів України 09.12.2011 N 1591]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99>

27 Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків від 11 серпня 1994 р. N 69 [Текст]: [наказ Міністерства фінансів України **Редакція** від **18.11.2011** із змінами, внес. наказом Міністерства фінансів України N 1116 від 08.09.2011]/ - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0202-94/>

28 Інструкція про порядок планування, одержання, використання,

контролю за надходженням доходів залізничних станцій від надання додаткових послуг [Текст]/ – Київ: 2000р. 12 ст.

29 Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку окремих господарських операцій в основній діяльності залізничного транспорту, затверджене наказом Укрзалізниці від 31.01.2003 № 29-ЦЗ погоджені МФУ листом від 14.02.2003 №053 -3915.

30 Методичні рекомендації по застосуванню на залізничному транспорті Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджені наказом Укрзалізниці від 30.12.1999. № 379-Ц.

31 Методичні рекомендації по застосуванню на залізничному транспорті Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати», затверджене наказом Укрзалізниці від 22.12.1999. № 362-Ц із змінами та доповненнями.

32 Методичні рекомендації по застосуванню на залізничному транспорті Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затвердженого наказом Укрзалізниці від 03.07.2000 № 254-Ц (зі змінами та доповненнями).

33 Методичні рекомендації про порядок бухгалтерського обліку доходних надходжень, виручки та доходів від перевезень на залізничному транспорті України, затверджені наказом Укрзалізниці від 30.03.2004 №222-ЦЗ.

34 Реформування бухгалтерського обліку на залізничному транспорті України: Офіційне видання / Наук. ред. М.В.Макаренко, Ю.М.Цветов. — К.: КУЕТТ, 2002. — 528 с.

35 Гольцова СМ. Бухгалтерський облік [Текст]: Навч. Посіб. / С.М. Гольцова, І.Й. Плікус - Суми: Університетська книга, 2006. - 255с.

36 Даньків Й.Я. Бухгалтерський облік у галузях економіки [Текст]: Навч. посіб. /Й.Я. Даньків, М.Р. Лучко, М.Я. Остап'юк - К.: Знання - Прес., 2003. - 206 с.

37 **Добровський В.М. Бухгалтерський фінансовий облік в Україні [Текст]: Навч. посіб. /В.М. Добровський, Є.І. Свідерський , М.І. Бондар . та інші. – К.: А.С.К., 2009. – 976 с.**

38 Економічний аналіз [Текст]: Навч.посіб. – 3-тє вид. без змін / М.А.Болух, В.З Бурчевський, М.І.Горбатов, А.П. Заросило та ін.; за ред..акад.НАНУ, проф..М.Г.Чумаченко. – К.: КНЕУ, 2007. – 560 с.

39 Запаси: бухгалтерський та податковий облік на підприємствах залізничного транспорту. - Фінансово-правовий огляд, спецвипуск. - К.: Укрзалізниця, 2005. - 56 с.

40 Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник / Н.М. Ткаченко. - 3-тє вид., доповн. і переробл. - К.: Алерта, 2008. - 925 с.

41 Лишиленко О.В. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. - 528с.

42 Терещенко Л. О. Інформаційні системи і технології в обліку [Текст]: Навч. посіб. /Л. О. Терещенко, І. І. Матієнко-Зубенко . — К.: КНЕУ, 2008. -592 с.

43 Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність [Текст]: підруч. / Н.М. Ткаченко - 3-тє вид., доповн. і переробл. - К.: Алерта, 2008. - 925 с.

44 Хомяк Р.Л. Бухгалтерський облік в Україні [Текст]: Навч. Посіб. / За ред. Р.Л.Хомяка, В.І Лемішовського. - 7-ме вид., доп. і перероб. -Львів: «Інтелект-захід», 2008. - 1224с.

45 Чебанова Н.В. Фінансовий облік [Текст]: Підруч. Н.В. Чебанова Т.І. Єфіменко – «Академія» -2007 - 702 с.

46 Фінансовий облік у державному секторі: міжнародний підхід [Текст]: Навч. посіб. Ч.1. /Ловінська Л.Г., Свірко С.В., Єфіменко Т.І., Канцуров О.О. - К.:Аграрна наука, 2009. – 480 с.

АКТ

перевірки кваліфікаційної роботи магістра на наявність ознак академічного плагіату.

Відповідно до даних сервісу Strikeplagiarism кваліфікаційна робота

« Бухгалтерський облік, аналіз і оптимізація системи обліку та контролю за використанням запасів (на прикладі структурного підрозділу залізниці)», автора: Алієв Джавід Вахід огли містить 17,01 % обсяг знайдених подібностей. Ознаки академічного плагіату – відсутні.

Перевірку виконала доцент кафедри Фінанси, облік і аудит Вікторія Орлова

20.12.2025 р.